

Colombins

BUTLETÍ DEL CENTRE D'ESTUDIS COLOMBINS, NÚMERO 53, OCTUBRE 2010

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

sumari

xpòfol

Qui fou "R.L. de Corbaria
episcopi Montispalusi"?
Francesc Albardaner

4

Transcripció del testament
de Caterina Bertran
Antoni Soler Parellada

7

La signatura d'en Colom
segons Ramon Llull
M.Manubens/Miquel Rius

9

Tres Beatrís Enríquez
coetànies
Ernest Vallhonrat

10

El defensor dels índis
i el tarragoní Miquel Ballester
Ernest Vallhonrat

11

Colom no va salpar de Palos

12

Noves hipòtesis sobre
Cristòfor Colom
Jaume Aymar

13

americanae

L'home que no va
descobrir Amèrica

22

Un antropòleg peruà desxifra
la Yupana, la misteriosa
calculadora inca

22

exposició

35

cathistòria

J. Vicens Vives:
col.laborador de Franco i mentor de la
classe política filocolonial a Catalunya
Enric Borràs

24

La destroça de Pere II
Miquel Manubens

31

Arnau Mir de Tost,
el Cid de les terres de Lleida
Jaume Fernández

32

Plantem cara

29

"Sota terra" cau molt baix

33

La pèrdua de la sobirania catalana
es va iniciar el 5 de juliol de 1487

30

L'empremta catalana
a Santa Maria de Cetines

34

histomon

El cap de Sant Jordi

36

Els antics grecs ja van observar
el pas del cometa Halley

36

El mite i la realitat de
les amazones

37

llibreria

38

staff

Colombins

Any XX, Núm. 53, octubre 2010

Edita: Centre d'Estudis Colombins, Òmnium Cultural.

President: Miquel Manubens, **vicepresident:** Jordi Marí, **tresorer:** Reinald Benet,
secretari: Ramon Navarro, **vocals:** Francesc Albardaner i Joaquim Arenas.

Oficina del Centre: Jaume Canyades.

Redacció: Diputació, 276, 08009-Barcelona Tel. 93 254 66 59

web: www.cecolom.cat, **e-mail:** info@cecolom.cat

Disseny gràfic: bcngrafics.cat Ocells, 34 09857-Vallirana

Impressió: Casa Boada, Comptal, 26, 08002-Barcelona. **Dipòsit legal:** B-16689/95

Amb la col·laboració de:

editorial

Els membres d'associacions culturals hem de lluitar contra massa adversaris. La notòria i encara vigent mediocritat —implantada pel franquisme en la nostra societat— és la primera pedra on entropessar en la nostra desigual lluita: ens fa veure com a estranya tota iniciativa cultural, nascuda de les associacions, si no compta amb la benedicció apostòlica dels mandataris de torn. L'anomenada "protecció social" implantada a Europa occidental d'ençà del final de la Segona guerra mundial (per així combatre el comunisme amb les seves pròpies armes), a casa nostra ha tingut un efecte pervers en crear-se al seu redós, escudats rere la gestió de les prestacions socials i les subvencions, una casta d'incapaços.

Tots hem vist aquelles pel·lícules americanes on varies famílies de colons arribaven a una vall i s'hi instal·laven: els diumenges tot el veïnat els dedicava a la construcció dels serveis comuns, fossin l'església o l'escola. Aquest esperit imperava també a Catalunya des de sempre, si més no fins a la guerra incivil.

Avui, la companyonia, la germanor espontània, nascuda del poble i promoguda pels seus representants naturals, ha desaparegut. Hom no mou peça fins assegurar-se l'assistència del líder estatal, regional o local. Estrany costum sobrevingut aquest, aliè a la catalana tradició mil·lenària. A més a més ha aparegut una casta quasi funcionària, present arreu, dirigint entitats suposadament associatives representant vés a saber quins interessos.

D'aquesta mena de nous "directius", alguns intenten surar en tots els fóruns polítics existents, i atesa la precarietat del moviment associatiu del país, si vós i onze amics creeu dotze associacions o fundacions podran representar-les —en alguns estaments existents al país— com si realment en fossin cent quaranta-quatre, perquè cadascun de la colla en representarà una dotzena. Explicat així sembla un acudit, però és força més real del que podríem imaginar: només cal acudir a una assemblea d'alguna plataforma de "drets" per adonar-se'n. Probablement, si vós i els seus onze amics creadors de les dotze associacions o fundacions de les quals tots en són membres, tenen bona "comunicació" amb la casta enunciativa al començ, podran accedir a les moltes subvencions atorgades per les diverses administracions on són presents aquells incapaços. Cada associació d'aquestes necessita una excusa per a

rebre subvencions. L'objectiu o el motiu d'existència de l'associació és el menys important, però es necessari per a demanar diners i, és clar, per a justificar entrevistar-se amb els polítics. Quan sigui l'hora de la veritat, el directiu si convé claudicarà davant qui els paga, i acceptarà de rebaixar l'alçada dels pilars creats per un patriota i gran arquitecte o s'inventarà motius per a renunciar als pinacles alats que els havien de coronar.

Dites renúncies no seran impediment per a que tal directiu aparegui a la TV afirmant que està molt enfadat amb els polítics perquè li ha costat molt d'aconseguir el seu (fictici) objectiu. La colla de gripaus com el de l'exemple, contaminants i subversors de la veritable societat "civil", no existirien en una societat un xic civilitzada.

Tornant als colons, la societat americana ha continuat el seu camí natural. Els EUA dediquen un 8,5 per cent del seu PIB a activitats culturals no lucratives, mentre que els pretesos cultes europeus no arriben ni a la meitat: França despèn el 4,2 per cent i Alemanya el 3,2 per cent. A Europa la cultura és titella de les administracions públiques que subvencionen als amics i —negant-los-hi cap ajut— castiguen els adversaris, mentre que als EUA és en mans privades. La cultura a Amèrica funciona a base dels ingressos que genera (50 per cent), de les donacions privades (35 per cent) i només en un minso 7 per cent del finançament públic. Les empreses poden desgravar de l'impost de beneficis les donacions a entitats culturals. [Vegeu La dictadura de la incompetència, de Xavier Roig.]

Potser l'única solució es aconseguir una regeneració democràtica profunda del país, que faci que el nostre Parlament no estigui okupat (sí, amb K d'okupa) per un 68 per cent de diputats sorgits del sector públic (i no són precisament antics alts funcionaris —com sí és el cas al Congreso espanyol—, sinó de baix nivell).

I aplicant-nos el conte, potser ja podríem començar des del nostre CEC a cercar patrocinadors empresarials. Repassant els vells butlletins he trobat que al núm. 20 es fa esment que a l'any 1996 Omnim ja ens concedia el mateix import de subvenció donat actualment, i també a l'editorial del butlletí 35, del 6 de juliol de 2005, el president d'aleshores, en Joaquim Arenas, es queixava de la manca de diners per a fer més projectes. L'any proper tenim més reptes, i si som prou cabuts per a investigar i trobar documentació important, amb major motiu ho hem de ser per a continuar el camí sense tantes crosses.

Miquel Manubens

nota

El contingut dels articles és responsabilitat dels autors i no ha de coincidir necessàriament amb els principis que regeixen l'associació.

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agraïríem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Tots els nostres butlletins els associats els podeu consultar a la nostra pàgina web www.cecolum.cat, i els no associats ho poden fer un cop transcurregut un any.

Imatge de coberta : Palamós 1629-1630, Atles d'en Pedro Texeira.

Qui fou "R. L. de Corbaria, episcopi Montispalusii" ?

Per Francesc Albardaner

Avui reprenem un tema interessant, entre els molts relacionats amb la vida de Cristòfor Colom, com és el d'intentar esbrinar qui fou l'autor de l'epigrama que s'afegí al final de la carta de Colom a Gabriel Sanxis en la seva edició de Roma de l'any 1493 i que apareix signada com a "R. L. de Corbaria Episcopi Montispalusii". I diem que reprenem aquest tema, ja que fa molts anys que vàrem escriure dos curts articles pel butlletí n.4 del nostre Centre d'Estudis Colombins, que, tot i aparèixer relacionats en el sumari inicial d'aquest quart butlletí no van ser adjuntats al text imprès. Aquests dos curts articles, o notes, vàren aparèixer publicats en el següent butlletí del Centre d'Estudis Colombins que duu la referència 5-6, primer i segon trimestre de 1992. De tota manera, tampoc es varen publicar amb gaire fortuna, ja que el títol del segon article que era "Epigramma R.L. de Corbaria Episcopi Montispalusii", que havia d'encapçalar la pàgina n.21 d'aquest butlletí no va ser imprès i, per tant, el text d'aquest escrit sembla ser la continuació de l'article anterior de la pàgina n. 20 intitulat "Seguint la pista de Leandre Coscó".

Un cop aclarits aquests errors i, malgrat els divuit anys transcorreguts, ens refermem en tot allò exposat en aquells escrits nostres, excepte en un punt, que és el motiu d'aquest present article. En primer lloc hem de reconèixer honestament, que de l'anotació de la carta de Colom impresa a Roma en llatí pel mes de maig de l'any 1493 per Stephanus Planck i que diu textualment "Epigramma R.L. de Corbaria Episcopi Montispalusii ad Invictissimum Regem Hispaniarum", no podem deduir, de manera ni senzilla ni segura, a quin nom fan referència les dues lletres "R" i "L".

Malgrat aquesta dificultat, difícilment podrem acceptar la versió del episcopologi de Gams que ens parla d'un Bernardo Leonardus Carninis, bisbe de Montepeloso, a la Basilicata, ja que ni Bernardo coincideix amb la primera "erra" inicial, ni el cognom Corbaria es pot interpretar com a Carninis. Hem de retenir, però, el nom Leonardo com el de un possible candidat a la representació de la "L" usada. Tampoc ens fa feliç la referència de Conrad Eubel, quan ens parla de "Leonardus (Carmini) de Cerbaria, clericus Barchinonensis" en la seva "Hierarchia Catholica Medii Aevi". La confusió de

Corbaria amb Cerbaria sembla més acceptable i ja observem que el terme "Carmini" és posat en dubte per aquest darrer autor. Igualment, però, torna a sortir el nom de Leonardus com el nom autèntic del bisbe de Montepeloso. També ens plau molt, i considerem encertada, la qualificació de "Clericus Barchinonensis", ja que apropa els fets colomins a personatges catalans i, més concretament de Barcelona.

Per tant, actualment, hem reconsiderat que el nom més probable del dit bisbe podria ser el de Leonardo de Corbera, Lleonard de Corbera en català, i, per això, hem repassat els llistats dels registres d'ordinacions de Barcelona i, efectivament, en els registres corresponents als anys 1452-1483, que sembla que hàviem passat per alt, de l'Arxiu Diocesà de Barcelona es troba la següent entrada: "14 de Juny del 1467: Leonardo de Corbera, fill de Bernat de Corbera, mercatoris civis Barchinone".

Per tant, sembla molt probable, que qui esdevindrà el bisbe de Montepeloso fou aquest noi que hauria d'haver nascut a Barcelona l'any 1457 i que l'any 1493 tindria, doncs, 36 anys. Això ens porta també a pensar que la "R" inicial es pugui referir a la abreviatura de "Reverendo" i que, per això, no calgui buscar cap nom compost que ho complica molt tot, si no hi ha motius concrets per pensar-ho.

La deducció anterior de la personalitat d'aquest bisbe de Montepeloso sembla molt més lògica i correcta que no la que vàrem proposar, massa alegrement, en el nostre article de fa divuit anys, quan fèiem la identificació d'aquest bisbe amb Lluís o Ramon Lluís de Corbera, fill de Joan de Corbera, militis, domiciliat a Barcelona i tonsurat el 7 de juny del 1449 a Barcelona, segon consta en el Registre d'Ordinacions del període 1437-1452 del bisbat de Barcelona. La identificació de la "L" de la carta impresa amb el nom de Lluís no sembla forassenyat, però si Gams i Eubel ens insinuen el nom de Leonardus, sembla que sigui molt forçat recórrer a algun personatge que porti el nom de Lluís. Per raons d'edat, aquest Lluís hauria nascut pels voltants del 1439 i l'any 1493 tindria 54 anys, que no sembla una edat forassenyada per haver arribat a la dignitat de bisbe.

xpòfol

Posats ja en aquest punt i repassant totes les tonsures de nens de cognom Corbera, en llatí Corbaria, dels registres d'ordinacions del bisbat de Barcelona des de l'any 1409 fins a l'any 1483, resulta el següent llistat.

Registres d'ordinacions 1409-1437:

15 de Març 1427: Ludovicus de Corbera filius Leonardi de Corbera, mercatoris, Bcn.
09 de Juliol 1435: Franciscus de Corbera filius hon. Johannes de Corbaria, milites.

Registres d'ordinacions 1437-1452:

21 Desembre 1437: Johannes de Corbaria, filius Johannis de Corbaria, militis, Bcn.
20 Desembre 1438: Johannis de Corbaria, filius Leonardi, mercatoris, civis Bcn.
07 Juny 1449 : Ludovicus de Corbaria, filius Johannis de Corbaria, militis, Bcn.

Registre d'ordinacions 1452-1483:

14 de Juny 1467: Lehonardo de Corbera, filius Bernardus de Corbera, merc. Civ. Bcn.
07 de Juny 1468: Johannes de Corbaria, filius Manuelis de Corbaria, domitellus, Bcn.
26 de Març 1477: Benet de Corbera, filius hon. Johan de Corbera, dominus cast. Cor.
15 de Juny 1478: Bernat Miquel de Corbaria, filius hon. Johannis de Corbaria.
24 de Març 1481: Johannot de Corbera, filius mag. Dom. Petrus Antonio de Corbaria.

En aquesta època, de famílies Corbera n'hi havia moltes i amb moltes branques, unes eren nobles i d'altres no. Entre els progenitors esmentats en la llista precedent destaca la figura de Joan de Corbera, noble i governador general de Catalunya, pare de Francesc i de Joan de Corbera. D'una generació més tardana, apareix un altre Joan de Corbera, qui fou el senyor del castell de Corbera de la vall del Llobregat i pare de Benet i de Bernat Miquel de Corbera.

Per raó de la lletra inicial del nom de pila, "L", només poden aspirar a la identificació amb el bisbe de Montepeloso 3 persones: en Lleonard de Corbera, tonsurat l'any 1467, en Lluís de Corbera fill, del mercader Lleonard de Corbera, tonsurat l'any 1927 i en Lluís de Corbera, tonsurat l'any 1449. El Lluís de Corbera més antic, havent nascut als voltants de l'any 1417, tindria 76 anys l'any 1493 la qual cosa ho fa força improbable. El segon Lluís de Corbera, nascut als voltants de 1439, que era qui defensàvem fins ara en aquesta identificació, com ja hem dit abans, tindria uns 54 anys l'any 1493.

Per aprofundir en el coneixement d'aquests

nitas est futura p̄ticeps. Hęc vt gesta sunt sic breuiter enarrata. Vale. Vñsbongē/pridie ydus Marcii.

Christoforus Colom Oceanicę classis Præfectus.

Epigrāma. R. L. de Corbaria Episcopi Mōtis palusii.

Ad Inuictissimū Regem Hispaniæ.

Iam nulla Hispanis tellus addenda triumphis:
Atq; parum tantis viribus/orbis erat.
Nunc longe Foīs regio deprensa sub vñdis:
Auctura est titulos Bęthice magne tuos.
Vñde repertori merito referenda Columbo
Gratia: sed summo est maior habenda deo:
Qui vincenda parat noua regna / tibiq; sibiq;
Teq; simul fortem præstat & esse p̄ium.

personatges i famílies, val molt la pena repassar un document, ja conegut per nosaltres gràcies a les aportacions de Joan Grimal i Bonany, i que és el testament de Lleonard de Corbera passat davant el notari Esteve Mir el dia 8 de març de l'any 1468 i preservat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (Esteve Mir 181/52; Pagina 23 verso) en el que s'expressen alguns extrems força interessants com veiem a continuació en el regest de Joan Grimal :

"Lleonard de Corbera, mercader i ciutadà de Barcelona, en plena possessió de les seves facultats mentals atorga les seves últimes voluntats. Tria com a marmessors i executors d'aquestes el venerable Joan de Cardona, mercader i ciutadà de Barcelona, gendre seu; i madona Clara de Corbera, filla del testador casada amb Joan de Cardona.

Primerament vol que tots els seus deutes siguin satisfets, restituint totes les injúries que el testador hagi pogut fer en vida per pagar-se sense dilació i sumariament sempre que es puguin demostrar a traves de documents legítims.

Tria esser sepultat al claustre del monestir de Framenors de la dita ciutat de Barcelona al carner que el difunt hi té. Deixa a l'església de Sant just de Barcelona d'on és parroquià per dret de parroquiatge 5 sous. Vol que siguin celebrades per la seva ànima al dit monestir 20 misses de difunts per les que llega 20 sous. Al mateix monestir per les misses corresponents a les seves exèquies 50 sous i a la Confraria de la Santa Trinitat de Barcelona 20 sous. A l'hospital de la Santa Creu de la dita ciutat 10 sous.

Deixa a cada un dels seus marmessors per les

càrregues de marmessoria 20 sous. També a Clara, filla seva, a banda del llegat de la marmessoria, els drets legítims a ella pertanyents dels béns del finat i altres institucions, 50 lliures barcelonines.

Al seu fill Joan de Corbera, mercader que és de viatge negociant i mercadejant a diverses zones d'Alexandria i més enllà, a banda del que li va donar inter vivos per dret d'institució i altres drets legítims, tant paterns com materns, i per tot altre dret 50 lliures de Barcelona i, a més, vol que se li dongui al dit Joan de Corbera, fill seu, duo gatzofilacia sive cofrens, dos cofres amb certs béns mobles que són dipositats en comanda a casa del testador, béns que hom vol que cregui simplement en la paraula del seu fill a l'hora d'entregar-los.

A Lluís de Corbera, doctor en ambdós drets, ciutadà de Montpeller, fill del testador legítim i natural, pels seus drets patern i matern de l'heretat tant del testador com de la seva difunta mare, Ysabel, muller del testador, 11.000 sous de Barcelona perquè en pugui fer les seves voluntats.

A cada un dels seus néts i nètes, nats el dia del seu òbit 10 lliures barcelonines.

A Ysabel muller de Francesc Ferrer, mercader i ciutadà de Barcelona, 10, lliure barcelonines.

Tots els seus altres béns i drets d'arreu els llega i concedeix a l'honorable Lluís de Corbera, instituint-lo hereu universal. Volent i ordenant, disposant i manant que si Bernat de Corbera, mercader i ciutadà de Barcelona, fill del testador, el qual tot seguit no fos mort a la ciutat de Nàpols per causa de mercadejar i tornés cap aquesta ciutat de Barcelona i fos obedient i fidel vassall del Sereníssim senyor Regnati (taxat) Reinat, Rei d'Aragó, que regna en aquests moments felicitment, així com fidel als seus successors, en tal cas el dit honorable Lluís de Corbera, hauria de restituir tota la heretat a ell deixada de béns i drets al predit Bernat. Si aquesta fidelitat no es produís vol el testador que la heretat sigui per Lluís i que aquest en faci les seves voluntats. Praeterea deixa com administrador, procurador, rector i governador del seus béns, heretat i drets a Joan de Cardona, gendre seu (ja que hem de recordar que el seu fill Lluís, el possible hereu, es troba a Montpeller, l'insubmís Bernat a Nàpols i l'altre fill Joan, mercadejant per Alexandria, en un viatge que acostumava a durar entre un i dos anys), gendre del finat i defensar per a Lluís l'heretat, rendint comptes de la procuradoria i administració segons els usos de la present ciutat de Barcelona."

En primer lloc hem de destacar la forma "Reinat" per a denominar a René d'Anjou, qui, en el moment de redactar-se aquest testament, era el legítim rei escollit per la Diputació del General de Catalunya. En segon lloc, aquest document fa patent la divisió que la guerra civil catalana (1462-1472) va provocar en el sí de moltes famílies, en les quals alguns membres defensaven a Joan II d'Aragó com a rei legítim i d'altres donaven suport als reis intrusos escollits pels catalans revoltats. I, finalment, considerem que aquest testament pot ben bé tractar-se del testament de l'avi del nostre bisbe de Montepeloso. Fixeu-vos com el fill insubmís Bernat de Corbera era partidari del rei Joan II i, per tant, al finalitzar la guerra civil amb la victòria d'aquest bàndol, hauria d'haver recuperat l'herència paterna del seu germà Lluís de Corbera i retornar a Barcelona. El nom de Lleonard no era precisament un nom de pila gaire freqüent en aquell temps i seguint un costum bastant estès de que el net rebés el nom de l'avi, considerem que no és gaire agosarat pensar que el Bernat de Corbera, pare del Lleonard de Corbera del document de tonsura, és el mateix Bernat de Corbera, insubmís resident a Nàpols, fill i hereu de Lleonard de Corbera, testador i mercader de Barcelona.

Diuen que rectificar és de savis, i ja que una nova lectura del Registre d'Ordinacions del Bisbat de Barcelona, creuat amb un repàs de la documentació existent en el Centre d'Estudis Colombins sobre diversos membres de la família Corbera, ens han obert els ulls a tenir molt en compte la figura d'aquest Lleonard de Corbera, fill de Bernat de Corbera, mercader de Barcelona, com a possible millor candidat a ser el Bisbe de Montepeloso i autor de l'epigrama de la carta de Colom a Gabriel Sanxis, d'ara en endavant considerarem, en els nostres escrits, que aquest és el nostre home que tant hem cercat d'identificar.

El perfil de Lleonard de Corbera, membre d'una família barcelonina partidària acèrrima de la Diputació del General de Catalunya en la guerra civil catalana i tonsurat i educat en el seminari de la catedral de Barcelona, precisament en el darrer període d'aquesta guerra civil (1467-1472), ens ajuda molt a reforçar la catalanitat de Cristòfor Colom. La participació de Leandre Coscó i de Lleonard de Corbera en la traducció i edició de la carta de Cristòfor Colom a Gabriel Sanxis, impresa a Roma, així com la destinació exclusiva al rei d'Aragó de l'epigrama final, diuen molt a favor de la participació dels catalans en el descobriment d'Amèrica, tot reforçant la figura de Cristòfor Colom com a participant en aquesta guerra en el bàndol de René d'Anjou, el bon rei Reynel dels catalans.

Transcripció del testament de Caterina Bertran

Per Antoni Soler Parellada

L'any 1932 en Ricard Carreras i Valls donava a conèixer el testament de Caterina Bertran (AHPB, Pere Pasqual, 191/71, ff. 68r-69v). Incloem tot seguit la transcripció d'aquest interessant document en què hom pot observar -talment com passava en el meu escrit sobre en Pere Margarit- els estrets vincles familiars que hi havia entre els Bertran, els Colom i en Pere dez Torrent. Entre les diferents disposicions destaca la prohibició al seu hereu de vendre un llibre d'hores que havia pertanyut a Jaume Colom i que, pel que sembla, havia estat empenyorat i, posteriorment, tornat a adquirir per la seva vídua.

En nom de nostre senyor Déu Ihesuxpist e de la (1) gloriosa madona Sancta Maria, mare sua, amén. Jo, Catherina, muller del honorable en Jaume Colom, quòndam ciutadà de Barchinona, qui fuy filla dels honorables mossèn Ffrancesch Bertran, quòndam cavaller, e de la dona na Catherina, primera muller de aquell, defunts, sana per gràcia de Déu de cors e de pensa jatsia sia posada en gran senectut, fas e ordon mon testament, en lo qual pos e elegesch marmessors e de aquest meu derrer testament exequidors los honorables en Guillem Colom, ciutadà, Ffrancesch Colom, canonge e ardiacha de Vallès en la Seu de Barchinona, Johan e Luis Colom, cavallers fills meus, madona Angelina, germana mia, muller del honorable en Pere dez Torrent, ciutadà de la dita ciutat, mossèn Ramon Bertran, canonge de la dita seu, e mossèn Anthoni Rosseta, prevere en la sglésia de Sancta Maria de la Mar de Barchinona beneficiat. Los quals com pus carament puch prech que, si a mi covindrà morir ans que faça o ordon altre testament, ells tots set, sis, sinch, quatre, tres o dos d.ells en absència o defalliment dels altre o altres complenquen e exequesquen aquest meu derrer testament segons devall trobaran scrit e ordenat; primerament e ans de totes coses vull e ordon que tots mos deutes que lo die del meu òbit deuré sien pagats e totes les injúries a restitució de les quals jo sia tinguda sien restituïdes e satisfetes breument, sumària e de pla, segons nuls se poran provar per cartes, testimonis o altres qualsevol legítims documents; elegint la sepultura fahedora al meu cors en la capella de Sent Ramon de la sglésia del monastir dels frares prehicadors de Barchinona e prenh-

me lo àbbit dels frares del dit monastir, ab lo qual vull lo meu cors sia soterrat, pregant lo honorable prior e covent del dit monastir que aquell àbit me vullen atorgar; ordonant que dotze frares del dit monastir porten lo meu cors a la sepultura, a cascú dels quals vull que sien donats tres sous, e que sien fetes quatre gramayes e quatre capirons de drap negre de molada les quals porten quatre pobres qui porten quatre brandons lo die de la mia sepultura, a cascú dels quals vull que sien donats per lurs treballs doble sou, e les gramayes sien donades per los dits meus marmessors a lur coneguda, e vull més avant que un tros de semblant drap de molada tant quant serà manester sia posat sobre la caxa dins la qual serà lo meu cors dementre que irà a soterrar; e feta la dita mia sepultura sien donats a cascun pobre que lo die de la dita mia sepultura, en continent serà soterrat lo meu cors, vendrà en casa mia demanant per amor de Déu dos diners menuts exortant aquells que pregunten Déu per la mia ànima; totes les altres coses toquants la mia sepultura sien fetes a coneguda dels dits mermassors meus; per satisfeció, emperò, del àbit demunt dit ab lo qual lo dit cors meu serà soterrat vull que sien donats cent sous, donant-me algun àbit de pochà vàlua ab lo qual lo dit meu cors sia soterrat; e prohibesch als dits marmessors meus expressament que no sia posat algun drap d.or sobre lo meu cors dementre serà aportat a ecclesiàsticha sepultura, e que lo cors meu no sia soterrat de part de nit, mas vull que per los dits frares sia portat a la dita sglésia de part de nit e en la dita sglésia sia vellat segons seria vellat en casa mia e que en lo sendemà sia celebrada la missa al dit cors meu; als quals frares qui vellaran lo meu cors vull los sia donat lo stipendi acostumat.

Ítem leix al covent del dit monastir de / [f. 68v] prehicadors per piantança sinquanta sous. Ítem vull que lo die de la mia sepultura sien celebrades en lo dit monastir trenta tres misses de Sent Amador per caritat de les quals vull que sien donats trenta tres sous. Ítem leix a la obra de la Seu de Barchinona, per amor de Déu, sinch sous. Ítem leix a la sglésia de Sancta Maria de la Mar de Barchinona, per dret de parroquiatge, sinch sous e al bací dels pobres vergonyants de la dita sglésia tres sous. Ítem leix a la obre de cascuna de les altres sglésies parroquials de la dita ciutat dos

xpòfol

sous. Ítem leix al bací de catius a rembre de la Mercè deu sous. Ítem al hospital de Sancta Creu deu sous e a la casa dels masells tres sous. Ítem als pobres presos en la cort del veguer tres sous.

Ítem a la sglésia de Sancta Maria de Ihesús sis flaçades noves de borres. Ítem vull sien celebrades en la sglésia dels frares menors de la dita ciutat lo die de la mia sepultura o lo sendemà les misses apel.lades de Sent Gregori ab la caritat acostumada. Ítem a la confraria de Sant Nicholau de la qual só confratessa deu sous. Ítem leix a cascu covent dels frares e monges mendicants de Barchinona, per amor de Déu, dos sous. Ítem a cascu marmessor, per càrrech de mermassoria, vint sous. Ítem leix a la dita honorable madona Angelina, germana mia, ultra la lexa de la mermassoria, trenta sous. Ítem leix al dit honorable en Guillem Colom, fill meu, per dret de institució e per tota part, heretat, legítima e altre qualsevol dret a ell pertanyent en mos béns per qualsevol causa cent sous. Ítem leix al dit honorable en Luis Colom, fill meu, per semblant rahó, altres cent sous.

Ítem leix al dit honorable mossèn Francesch Colom, canonge fill meu, per semblant rahó e encare més per complir la sepultura mia segons devall trobarà scrit, tot aquell censal mort de pensió anual de cinquanta sous e sis diners e de preu de quoranta sis lliures lo qual lo honorable mossèn Jaume March, cavaller domiciliat en la ciutat de Barchinona, e alguns altres com a fermances, me fan cascu any a XI de ffabrer e més li leix qualsevol quantitats les quals (2) lo die del meu òbit yo hauré axí en la taula com de comptants e més avant li leix e remet qualsevol quantitats en que.m sia obligat fins lo die del meu òbit. Les dites lexes emperò fas al dit honorable mossèn Francesch Colom, fill meu, sots pacte, forma e condició que, en continent seguida la mia mort, sia tingut pagar íntegrament e complida totes les coses toquants e necessàries a la mia sepultura e a les lexes pies per mi en lo present meu testament ordonades segons d'ell plenament confiu; e si per ventura, pagades les dites lexes e sepultura, restarà alguna cosa de aquelles per mi a ell lexades, vull que tot ço qui restarà lo dit Francesch Colom torn e restituesca al hereu meu devall scrit, retenguts vers ell cent sous barchinonesos. Ítem leix a la dita honorable madona Catherina, muller del honorable mossèn Jaume Vicenç, quòndam cavaller de Barchinona, neboda mia, cent sous. Ítem a la honorable madona Catherina, nore mia, muller del dit honorable en Guillem Colom, trenta sous (5).

Ítem leix al dit honorable mossèn Johan Colom, fill meu, per dret de institució e per tot altre dret

a ell pertanyent en mos béns per qualsevol rahó o causa, vint sous en los quals vint sous e en lo que jo li doní en temps de son matrimoni ell a mi hereu instituesch.

Ítem leix a.n Miquel de Gualbes, nét meu, vint sous. Ítem leix a na Catherina, néta mia, germana del dit Miquel de Gualbes, cent sous los quals li sien liurats en temps de son matrimoni e no abans, e més li leix / [f.69r] a totes ses voluntats les perles ab un safir e un balaix que ella ha acostumat de aportar e té en son poder. Ítem leix a na Catherina, donzella néta mia, filla del dit honorable mossèn Johan Colom, deu liures barchinoneses les quals li sien liurades en temps de son matrimoni e no abans, e més avant li leix a totes ses voluntats totes les mies joyes axí anells, correges, perles, patrenostres axí de ambre com altres, sis culleres de argent que.m lexà an Lop, qui stava en casa mia, com encare altres joyes en qualsevol spècie stiguen. Ítem leix a la honorable na Elienor, nora mia, are muller del dit mossèn Luis Colom, trenta sous.

Ítem leix a.n Bernart Montargull, per diversos serveys per ell a mi fets, trenta sous. Ítem leix a.n Martí, qui fou sclau del dit marit meu, onze sous. Ítem leix a na Martra, nudriça d'en Jaume, nét meu, que fou serventa de mossèn Johan de Sau, altres onze sous.

Ítem leix a cascu dels fills e filles del dit honorable en Guillem Colom, fill meu, néts meus, sinch sous. Tots los altres béns meus axí mobles com immobles, drets e accions, ontsevulla sien, leix, consent e atorch a.n Jaume Colom, nét meu, fill del dit honorable en Johan Colom, fill meu, si lo die del meu òbit viurà. Instituint lo dit Jaume Colom, nét meu, a mi hereu universal sots tal emperò condició que lo dit honorable mossèn Johan Colom, fill meu, sia tingut liurar tots los béns de la mia heretat al dit Jaume e faça aquell dispost en rebre aquella encontinent com lo dit Jaume serà en edat de XVIII. anys, e encare que lo dit Jaume no puxa fer alguna fermança, a qualsevol persona ne per qualsevol contractes, en la qual los béns de la mia heretat sien o puxen en algun temps ésser obligats. E si per ventura lo dit Jaume, nét meu, lo die del meu òbit no viurà o viurà e a mi hereu no serà, per ço com no.u volrà o no porà, o hereu meu serà e la dita heretat mia dins la dita edat de XVIII anys vers si no haurà, o haurà i alguna fermança farà en la qual los béns meus, en tot o en part, obliguerà e morrà quant que quant sens infants de legítim e carnal matrimoni procreats, substituesch en aquell e a mi hereva universal instituesch la dita Catherina, néta mia, germana

del dit Jaume e filla del dit honorable mossèn Johan Colom, si lo die del meu òbit viurà e ab semblants condicions, ço és que lo dit mossèn Johan li sia tingut donar la dita mia heretat dins semblant temps de XVIII. anys e hage feta aquella disposta per rebre aquella dins lo dit temps (6) e no puxa fer alguna fermança en la qual, segons dit és, los béns de la dita heretat mia, en tot o en part, resten o poguessen ésser obligats; emperò, si per ventura la dita Catherine en lo dit cars no viurà, o viurà e a mi hereva no serà per ço com no.u volrà o no porà, o a mi hereva serà e les condicions demunt dites no observarà, o observarà e morrà quantquequant sots la dita forma, ço és, sens infants hu o molts de legítim e carnal matrimoni procreats, substituesch an aquella e a mi hereu universal instituesch en Guerau Colom, nét meu, fill del dit honorable en Guillem Colom, fill e marmessor meu, a totes ses voluntats fahedores. Ítem pos a memòria que he en la heretat mia, entre les altres coses, unes hores que foren del dit quòndam marit meu ab un gra d'or o canó d'or ab dues perles, les quals yo he comprades per mijà de corredor e costaren-me, al parer meu, deu fflorins o entorn, les quals he paguades de béns meus propis les quals dites hores no puxen per los dits meus hereus qui la dita heretat tenen vincclada / [f. 69v] ésser alienades. Aquesta és la mia derrera voluntat, la qual lou, aprrou, ratiffich e confirma, e la qual vull que vàlegua per dret de testament; la qual, si per ventura no podie valer per dret de testament, vull almenys que vàlegua per dret de codicil o de nuncupatiu o de altre qualsevol dret de derrera voluntat per la qual millor puxe valer e tenir. Més avant revoch, infringesch, cas e anul.la tots e qualsevol testaments, codicils e altres qualsevol derreres voluntats per mi fins ací fetes, encare que en aquells o aquelles sien contingudes qualsevol paraules derogatòries, dels quals testaments e paraules derogatòries m.e penit haver fetes e aquelles per no fetes vull ésser (7) hagudes.

E vull que del meu present testament sien fetes e liurades a aquells de qui serà interès tants originals testaments o clàusules quants demanats ne seran o requests (8). Actum est hoc Barchinone decima octava die mensis marcii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo Sig+num Catherine testatrisis predicte que hoc meum testamentum laudo, concedo et firmo Testes vocati et rogati huius testamenti sunt discreti Ffranciscus Oliva et Ffranciscus Jullà, prebiteri benefficiati in ecclesia (9) Beate Marie de Mari civitatis Barchinone.

Noverint universi, quod anno a nativitate Domini

millesimo quadringentesimo septuagesimo, die scilicet sabbati prima mensis septembris anni eiusdem intitulis, instantibus et requirentibus (10) honorabilibus Guillermo Columbi, Johanne et Ludovico Columbi, civibus, Raymundo Bertrandi, canonico ecclesie Barchinone, manumissoribus et exequtoribus (11) una cum aliis absentibus testamenti seu ultime voluntatis honorabilis domine Catherine, quondam uxoris honorabilis Jacobi Columbi, quondam civis dicte civitatis Barchinone, tradito corpore dicte deffuncte ecclesiastice sepulture, fuit publicatum testamentum eiusdem honorabilis domine Catherine in domo sua, in dies suos clausit extremos, presentibus honorabili Jacobo Cesavasses, cive, et Ffrancisco Fexes, clerico Barchinone, testibus ad hec vocatis specialiter et assumptis.

- (1) Clausum traditum, al marge esquerre
- (2) Bistraxit infrascriptus heres X solidos, postil.la al marge esquerre
- (3) Segueix, cancel.lat, sua
- (4) Segueix, cancel.lat, les quals
- (5) sous, interlineat
- (6) Segueix, cancel.lat, emperò si per ventura la dita Catherine en lo dit cars
- (7) ésser, interlineat
- (8) Segueix, cancel.lat, Açó fou fet en Barchinona a devuyt de març del any de la nativitat de nostre Senyor mil quatre cents setanta
- (9) Segueix, cancel.lat, Sanc
- (10) Segueix, cancel.lat, dictus man
- (11) Segueix, cancel.lat, test

La signatura d'en Colom segons Ramon Llull

M.Manubens (BCN) / Miquel Rius (Viena)

Llegeixo que Ramon Llull a l'Art Demonstrativa atribueix valor a les lletres. Em poso en contacte amb l'amic Miquel Rius, especialista lul·lià a Viena i m'explica els significats: A =Déu; S =ànima humana; X =lliure albir o predestinació, i Y = veritat. També hi ha la figura "T" (principis), la

"V" (virtuts i vicis) i la "Z" (falsedat) en l'Ars Demostrativa. La "M" és l'única lletra de la signatura de Colom que no és una figura. En canvi si que apareix com a concepte dins de les figures "A" (significant "justícia"), "T" (significant "igualtat" formant part d'una triada junt amb "majoritat" i "minoritat"), "S" la voluntat amant o odiant, "V" orgull i "X" "defecte".

Encara que "M" sigui l'única lletra que no és una figura, crida l'atenció que aquesta lletra estigui col·locada al mig i si Colom s'inspirà en Llull, el lloc seria adequat pel que signifiquen, "justícia" i "igualtat", com a conceptes que indiquen equilibri. Elevant el concepte de justícia a categoria de figura, era possiblement una manera de donar expressió al seu desig de ser tractat "justament" per arribar a una situació d'"igualtat" i equilibri. Posats a especular, parlant d'enigmes, tenim que la teoria "M" sembla ser la teoria "divina" que ho explica tot, la teoria que uneix la de la relativitat amb la quàntica.

Noteu el detall que la "m" és l'única lletra que escriu en minúscula. Potser ho fa precisament perquè Llull no la defineix. Així, doncs, hauríem d'afegir una nova teoria sobre la signatura d'en Colom, la que parteix dels coneixements lul·lians de l'Almirall.

Tres Beatrís Enríquez coetànies

Ernest Vallhonrat

En el segle XV trobem tres Beatriz Enríquez coetànies: la de Arana (n. 1467 ? - + 1521); la de Velasco (n. ? - + 1486), i la de Cabrera (n. 1435 - + 1538).

De Beatriz Enríquez de Arana (o Harana, nom que al dictat transforma la fonètica andalusa) la història oficial diu que és una dama espanyola del segle XV nascuda a Còrdova, pertanyent a una família noble i antiga família, encara que sense béns de fortuna, que va ser dona senzilla i de bons costums. Entre 1485 i 1488, van començar les seves relacions com a amant de Cristòfor Colom, del qui va tenir un fill de nom Hernando. Posteriorment es casaria amb el navegant català Galcerán de Requesens, amb el que va tenir tres filles, Joana, Isabel i Maria.

De Beatriz Enríquez de Velasco sabem que va

morir el 1486 per tant no pot ser la Beatriz Enríquez que anys després es casaria amb Galcerán de Requesens, Capità General de l'Armada del rei d'Aragó, Ferran el Catòlic. El 1487, Galcerán va acudir amb la seva armada al bloqueig de Màlaga en ajut del parent del rei, Enric Enríquez de Velasco, IV Almirall de Castella i Comte de Palamós, espòs d'Anna de Cabrera.

L'estudiosa gironina Dolors de Gual, en un article sobre el llinatge dels Requesens publicat en el número 51 del Butlletí del Centre d'Estudis Colombins corresponent al mes d'abril de 2010 escriu: *"Sabem que Galcerán de Requesens Corbera va participar com a capità general de l'Armada de Ferran el Catòlic en la conquesta de Màlaga. Es va casar amb Beatriz Enríquez, la historia oficial afegeix "de Velasco". Aquesta dada és del tot incorrecte perquè, segons el seu epitafi al monestir de San Francisco de Palència, consta que va morir el 1486"*. De Gual, va comentar amb ironia que seria la primera difunta que parís, i una vegada comprovada la genealogia dels Enríquez, només coincideix amb: Beatriz Enríquez de Arana.

Quant a la tercera Beatriz Enríquez de Cabrera va néixer el 1435 i va morir centenària el 1538. Si aquesta fos la muller de Galcerán de Requesens quan va néixer la que hagués estat filla seva, la mare tindria més de 55 anys d'edat, o sigui, seria una àvia.

En l'estudi de Miquel Manubens sobre l'escut d'armes d'Hernando Colón publicat també en el mateix número d'aquella publicació, diu que en l'escut que va dibuixar en el seu testament el fill de l'Almirall, el més important és que el llençol de l'escut es idèntic al dels Enríquez, Almiralls de Castella. Es veuen tres quaters copiats de l'escut del pare amb una orla que conté el text *"Nuevo Mundo dio Colón a Castilla y a León"*, figurant en els dos quaters superiors de l'escut un lleó i una torre, símbols dels dos regnes castellans amb que s'identifiquen els Enríquez, i al quarter inferior hi ha una bola del món coronada per una creu i envoltada de set illes que identifiquen ambdós els llinatges d'Hernando, com són el dels Enríquez i el de Colom.

Ambdues troballes –la de Dolors de Gual respecte la identificació de Beatriz Enríquez de Arana muller de Galcerán de Requesens, i la de Miquel Manubens que identifica l'escut d'Hernando, amb els dos llinatges, el dels Enríquez i el de Colom– confirmen que Beatriz Enríquez de Arana pertanyia a l'estirp dels Almiralls de Castella.

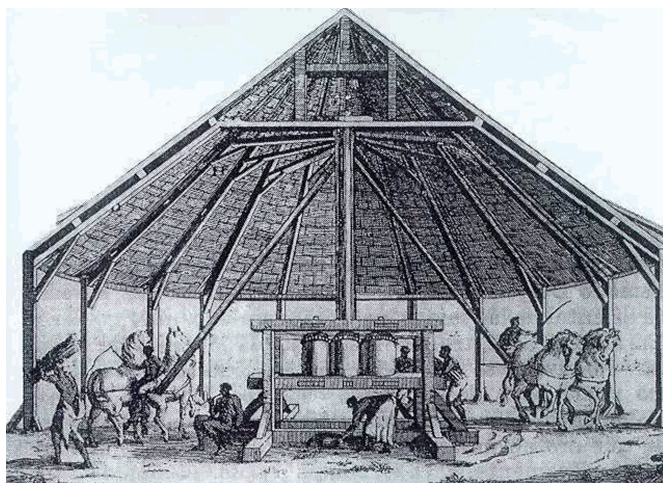
El defensor dels indis i el tarragoní Miquel Ballester

Ernest Vallhonrrat

El que va ser "encomendero" i després benedictí i cronista, Fra Bartolomé de las Casas (1474-1566) -fill de Pere Casaus, d'ascendència catalana i que va viatjar amb Colom en el seu segon viatge- ha estat un dels personatges més polèmics de la història d'Espanya i Amèrica. Discutit a la seva pàtria, va ser profeta al nou món. Mentre al seu país d'origen va ser un proscrit per als de tradició conqueridora i colonialista, en canvi la seva memòria ha estat exaltada i fins i tot venerada a Hispanoamèrica.

Vint anys després del Descobriment del Nou Món, el pare Las Casas ja va qüestionar els drets dels colonitzadors denunciant l'etnocidi. La Controvèrsia de Valladolid és la denominació habitual del cèlebre debat que va tenir lloc el 1550 i 1551 al Col·legi de Sant Gregori de l'esmentada ciutat, dins l'anomenada polèmica dels indígenes americans o indis. Va enfrontar dues formes antagoniques de concebre la conquesta d'Amèrica, interpretades romànticament com la dels defensors i la dels enemics dels indis. La primera representada per Bartolomé de las Casas, considerat avui pioner de la lluita pels drets humans, i la segona, per Juan Ginés de Sepúlveda, que defensava el dret i la conveniència del domini dels conquistadors sobre els indígenes, als qui a més a més consideren naturalment inferiors. No va haver-hi una resolució final. Però si ho hem de jutjar per les posteriors evidències institucionals els arguments del pare Las Casas inspiraren la Declaració dels Drets Humans en el segle XVI, molt abans de la Revolució Francesa el 1789.

Actualment, la figura noble i generosa del frare defensor dels indis s'engrandeix cada vegada més. Il·lustres historiadors americanistes i literats d'Europa i Amèrica han estudiat i reivindicat la vida i l'obra del pare Las Casas, entre ells l'hispanista francès Marcel Bataillon i el professor André Saint-Lu, a través d'una àmplia selecció de textos del benedictí situats en el context d'una època. Referent a Fra Bartolomé de las Casas, Bataillon, diu: "Però fós qual fós, en el pla concret de la importància i de la durada dels seus resultats, l'èxit del combat entestat per Las Casas, el nom i la seva acció han marcat la història amb el seu segell, i el testimoni de Las Casas continua sent viu en els nostres dies".

De les nombroses obres escrites per Fra Bartolomé de las Casas, potser la més coneguda sigui *Historia de las Indias*, per a la confecció de la qual va utilitzar documents i textos de la família Colom, de membres de la qual en va ser amic. Va començar a escriure aquesta obra estant a Sevilla l'any 1532 i la va finalitzar a Valladolid, trenta-quatre anys després. Las Casas va establir en el seu testament que no es publicués fins a quaranta anys després de la seva mort, que va tenir lloc el 17 de juny de 1566. L'obra no va ser publicada fins passats tres-cents anys, el 1885, encara que els seus textos en aquest temps van poder ser consultats i revisats. El pare Las Casas sobre el tarragoní Miquel Ballester, amic i company de Cristòfol Colom, va deixar escrit: "...Miquel Ballester, catalán natural de Tarragona viejo y muy venerable persona..." i afegint tot seguit: "esta es su carta y bien parece que era catalán porque hablaba imperfectamente: pero hombre virtuoso y honrado y de voluntad sincera y simple. Yo le cognosci mucho". El tarragoní Miquel Ballester, a l'illa de La Hispaniola, va ser alcaid de la fortalesa de la Concepció i després, de la ciutat de Bonao en l'època de la cerca de l'or. Va ser mitjancer en la rebel·lió del traïdor Francisco Roldán i la seva gent contra l'Almirall; va acompanyar Cristòfol Colom en el seu viatge quan va ser encadenat i enviat a Castella per Bobadilla. Va ser tutor i marmessor testamentari de Diego, el fill primogènit de l'Almirall. Va ser, també, introductor de la canya de sucre a Amèrica i el primer en extreure'n el seu suc. En el Repartimiento de Encomiendas d'Albuquerque consta que el 1514, Miquel Ballester tenia una encomienda en La Buenaventura amb trenta-dos naborias o servents domèstics lliures, no esclaus. Quan es recorda l'històric personatge Miquel Ballester, amic i company de Cristòfol Colom, és just no oblidar a qui ha salvat i transmès la seva memòria, Fra Bartolomé de las Casas.

Colom no va salpar de Palos

Agència EFE

Un estudi revelat en el Simposi Internacional d'Història Iberoamericana ha indicat que el navegant es va incorporar a les caravel·les a La Rábida i no a Palos de la Frontera.

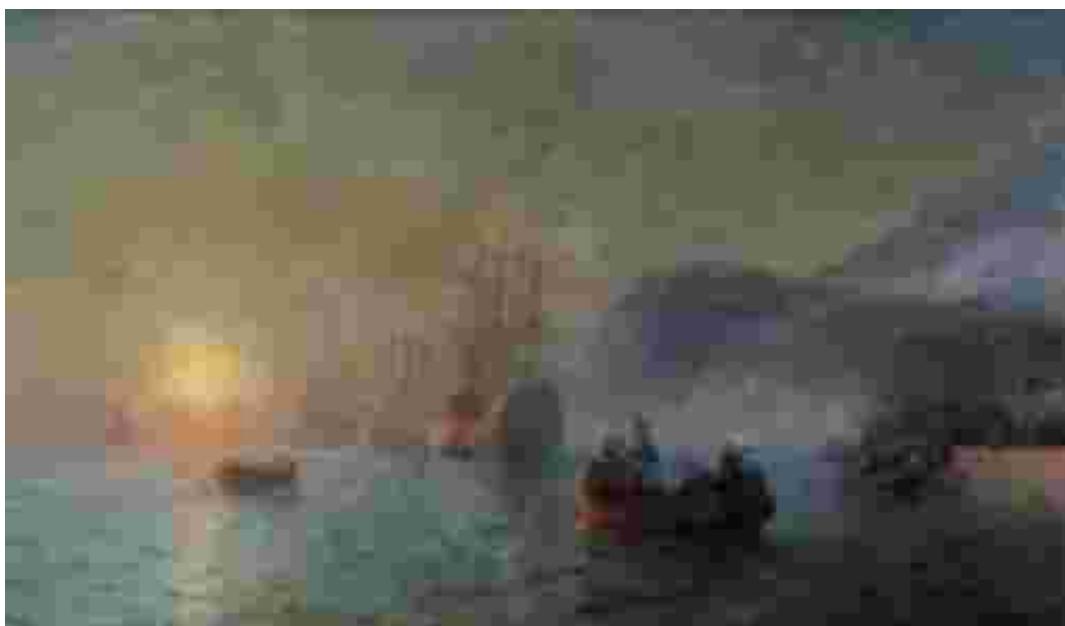
Segons un estudi fet públic avui en el Simposi Internacional d'Història Iberoamericana, que se celebra a Huelva, Cristòfor Colom es va incorporar a les tres caravel·les que van viatjar a Amèrica a La Rábida, província de Huelva, i no en la veïna localitat de Palos de la Frontera tal com sosté la història tradicional.

L'estudi ha estat donat a conèixer per Julio Izquierdo Labrado, membre del Grup de Recerca d'Història Iberoamericana de la Universitat de Huelva i secretari de l'Associación d'Estudios Iberoamericanos y Colombinos Rábida. Les investigacions apunten que les caravel·les, que van navegar el riu Negre des de Palos de la Frontera a La Rábida, estaven obligades per les Ordenances Municipals de la primera localitat a ancorar enmig del riu per evitar el contraban. L'estudi constata que Cristòfor Colom es va incorporar al Moll de la Rábida a l'expedició després d'haver pernoctat en el convent franciscà d'aquesta localitat. Des d'allí les embarcacions van partir de la Barra de Saltés, des d'on, segons diu el Diari de Colom: "Partim divendres tres dies d'agost de 1492 de la

barra d'Saltés, a les vuit hores. Vam navegar amb forta marinada fins el posar del sol cap al Sud seixanta milles, que són quinze llegües; després al Sud-oest i al Sud quarta del Sud-oest, que era el camí per a les Canàries".

Els participants en el Simposi han dut a terme avui l'itinerari de sortida de les embarcacions colombines el 3 d'agost de 1492, navegant des del riu Tinto fins a la desembocadura. Entre les personalitats convidades figuren especialistes en història iberoamericana procedents de països com Àustria, Estats Units, França, Portugal i Amèrica Llatina.

Noves hipòtesis sobre Cristòfor Colom

Per Jaume Aymar

Tot i que havia estudiat la qüestió de la versemblant rebuda dels reis catòlics a Colom al monestir de Sant Jeroni de la Murtra (Badalona) (1), mai no m'havia preocupat massa dels orígens de l'Almirall. Però un seguit d'informacions recents que sembla que tinguin certa consistència m'han motivat a fer-ho.

El professor nordamericà Charles Merrill conclou el seu llibre [Colom of Catalonia: Origins of Christopher Columbus revealed, 2008] dient que: *"per molt interessants que siguin les teories valencianes, balears i rosselloneses sobre els orígens de Colom, em sembla que l'Almirall va pertànyer a la família Colom, els membres més importants de la qual van viure a Barcelona al segle XV"* (2).

Però, em pregunto, Cristòfor Colom, es cognominava en realitat així? El Pare Las Casas diu: *"Tuvo por sobrenombre Colon [sense accent] que quiere decir poblador de nuevo, el cual sobrenombre le convino en cuanto por su industria y trabajos fue causa que descubriendo estas gentes, infinitas ánimas dellas, mediante la predicación del Evangelio [...] hayan ido y vayan cada día a poblar de nuevo aquella triunfante ciudad del cielo"* (3). Pres al peu de la lletra, Colom (o Colon) no es deia així, és un sobrenom.

Convers o cryptojueu?

Diversos autors han apuntat els orígens jueus de l'Almirall (4). Un dels arguments a favor d'aquesta hipòtesi és que moltes personalitats que donaren suport a la seva empresa eren d'origen hebreu: Lluís de Santàngel, Alfons de la Cavalleria, Luis i Juana de la Torre, Isaac Abravanel, Abraham Zacuto, Luís de la Cerda, Gabriel Sanxís, Joan de Coloma... Un altre fet incontestable a favor de la condició conversa de l'Almirall és que el termini de la sortida dels jueus no convertits al judaisme era el 2 d'agost de 1492. Les naus de Colom van sortir la matinada del 3 d'agost de 1492, però Colom va demanar que tots els mariners estiguessin a bord el dia 2 a les 11 de la nit. A les naus hi viatjava un intèrpret hebreu. Per què? És que l'Almirall anava a buscar una nova pàtria pels jueus? Cal subratllar també que el 2 d'agost, dins del calendari jueu, era un dia de dejuni i d'aflicció

perquè commemorava la destrucció del primer Temple de Nabucodonosor i del segon Temple per Titus. Era conscient Colom del valor simbòlic d'aquestes dades? Tenia la voluntat de reedificar el Temple de Jerusalem?

És sabut que ja el 1391 molts jueus que van optar per batejar-se van canviar el nom i el cognom. Alguns mantenien el cognom per exemple Isaac Abraham Ardit que passa a dir-se Pere Ardit. Però la majoria d'altres canviaren completament nom i cognom. Així mestre Abraham Coffeu passa a dir-se Arnald de Rosanes, Juceff Abraham passa a dir-se Bernat Casals, Bonastruch Alcaraví és Joan Bertran; Suclam Astruch passa a dir-se Ramon de Gualbes, Vives Astruch passa a dir-se Joan de Cruïlles... No fora, doncs, gens estrany que hi hagués un jueu convers (o una família de jueus conversos) que passessin a cognominar-se "Colón" o "Colom" (5).

Afegim també que l'administrador de les rendes reials de Castella, el jueu Abraham Senior de Segòvia, que gaudia de gran prestigi per la seva sagacitat, es va entrevistar amb diversos grans del regne per inclinar-los al matrimoni de la infanta Isabel amb el seu cosí Ferran. Abraham Senior s'aconsellava amb el jurista de més anomenada del regne catalano-aragonès, Jaume Ram, fill d'un rabí de Monzón i amic personal del príncep. Ram va lliurar a Ferran 20.000 sous perquè es pogués desplaçar a Castella (6). Anys després, el 1505, Joan Ram i la seva muller Isabel Saplana senyors de la vila de Tous, tracten el traspàs de la titularitat del seu castell a benifet de la comunitat de Sant Jeroni de la Murtra. En aquestes negociacions hi intervingué el jerònim fra Pere Benejam (cognom també de convers) que tenia molt bones relacions amb els reis Catòlics (7).

Pel testimoni de Fra Ramon Pané, ermità jerònim, sabem que Colom a La Hispaniola es resistia a batejar tants indígenes com ell li proposava (8): Era una reminiscència de la seva antiga religió jueva?

La mesura de l'illa i els punts de referència

A la carta que Cristòfor Colom envià a Gabriel Sánchez o Sanxis, tresorer general de la Corona

d'Aragó, publicada a Roma per Stephanus Planck el maig de 1493, Colom hi diu que la circumferència de l'illa que va anomenar La Hispaniola (que hauríem d'entendre com la petita Hispània o la "Hispània xica") "és més que tot Espanya des de Colonia (o Cologna) fins a fontem rabidum". Es clar que aquesta última és Hondarribia o Fuenterrabía però amb quina població es pot identificar aquesta Colonia o Colònia: Colònia? La Corunya? Cotlliure? No podia ser Colónico que esdevé Coloniens, Colonja, Calonge (9)? A la carta a Lluís de Santàngel, Colom escriu Colonya, pot ser encara més clarament Colonja, Calonge (10).

Relacions entre la vila de Calonge i el context de Colom

Quin motiu tindria l'Almirall per citar aquesta població del Baix Empordà? És perquè en ella hi havia un barri jueu o és perquè s'estava adreçant a cripto jueus com Santàngel o Sanxís? És perquè ell mateix era d'allí o d'un indret proper a allí? No hi ha constància a Calonge de l'existència d'un barri jueu, però sí de famílies jueves (11).

El carrer del Càcul en el nucli de la vila de Calonge, avui restaurat, és un curiós passadís estret i fosc que fa pensar en els calls: té cinc voltes de pedra picada sobre les quals s'alcen les cases i a la part de migdia s'observaven mostres defensives per tal d'emparar l'entrada (12). Sabem que en algunes èpoques els accessos es van aparedar (13). Molt a prop de l'entrada de migdia hi ha la masia anomenada can Jofre amb una façana de finals del segle XVI on hi ha l'escut de la família Salamó, també conversos.

L'església parroquial de Sant Martí de Calonge va ser consagrada el 1423 pel bisbe Andreu Bertran (València ?- Barcelona, 1433), jueu convers; originàriament es deia Astruc Levi o Halorqui, segons Bofarull o rabbi Mosse segons Eubel (14). Fill de Calonge era fra Francesc Vidal, dominic i un dels confessors de Ferran el Catòlic que fou vicari general de la Província dominicana i que el juny de 1483 va morir de pesta a Barcelona (15). D'altra banda a Calonge, a la desembocadura de l'Aubi, prop de l'indret d'es monestri (corrupció de monestir, referint-se al de benedictines de Santa Maria del Mar) hi havia l'anomenada torre Colomina.

Terra Rubra

Segons el P. Las Casas, Colom signava: "*Christophorus Columbus de Terra Rubra*" (terra vermella). Diu el P. Las Casas "*cual fuese, donde nació o que nombre tuvo el tal lugar, no consta la verdad dello más de que se solía llamar antes que llegase al Estado que llegó, Cristóbal Columbo [Colon] de Terra-rubra, y lo mismo su hermano Barlóme Colon*". El cognom Rotllant és d'origen jueu, els Rotllan són els Rodland, alemanys, un cognom que significa precisament "*terra vermella*" (16). Al pla de Calonge hi ha el mas Rotllant (17), el més important de la contrada, té una extensió de cent vessanes i encara està en ple rendiment. Els seus orígens es remunten a l'època visigòtica (18). Diversos hereus dels s.XV-XVI porten el nom d'Antoni. Segons l'historiador Pere Trijueque de Palamós hi ha també dues escriptures sobre una família Rotllan propietària d'una casa al carrer Major de Palamós. En una del 1600 es fa referència a una casa de Pau Llampis que afronta a llevant amb el carrer de Munt (ara carrer Pagès Ortiz), per ponent amb el carrer Major, pel sud amb Sebastià Areu i pel nord amb Jaume Rotllan. En una altra del 1636, la mateixa casa es ven a Bartomeu Pau i ara pel nord afronta amb Cristòfol Rotllan, segurament fill d'en Jaume Rotllan.

La masia que avui es diu Can Pontons de Badalona, antigament pertanyia també a la família Rotllant de Girona. Per tradició sabem que el 1493 Cristòfor Colom es va aturar en aquesta masia d'anada o de tornada a Sant Jeroni de la Murtra on va ser rebut pels Reis Catòlics. Una ceràmica antiga, darrera els cups de la masia mostra un Sant Antoni de Pàdua i les tres caravel·les colombines. A Barcelona hi ha un Antoni Rotllant documentat el 1431 com a sastre de Girona. Els jueus solien exercir aquesta professió.

La guerra civil catalana

La vila de Calonge fou escenari d'importants enfrontaments durant la guerra civil catalana. A les corts de Lleida de 1460 i degut a l'empresonament del príncep de Viana obrat per son pare es va gestar un greu enfrontament entre la Diputació del General de Catalunya (Generalitat) i el rei Joan II, germà d'Alfons IV que havia mort el 1458. El 1460 el príncep de Viana morí, segons la brama popular, emmetzinat per la seva madrastra. Això va motivar l'esclat de la guerra dels remences. El 18 d'agost de 1460, Martí Guerau de Cruïlles i de Blanes va fer homenatge al batlle del Castell de Calonge de Marítim, amb els seus termes i pertinences. Quedaven exclosos els alous i els censos adquirits en el terme de dit castell. Aquest senyor del castell de Calonge estava

molt relacionat amb la reialesa: havia estat conseller reial i va ajudar en l'alliberament del príncep de Viana, del qual fou camarlenc i negociador del seu frustrat matrimoni amb Isabel de Castella, la futura Reina Catòlica.

El període de 1462 al 1472 és, segurament el més complicat de la història de Catalunya. S'arribà a un enfrontament armat, guerra civil o guerra dels remences. Per un costat els lleials a Joan II, rei per drets hereditaris; i per l'altre l'oligarquia de la Generalitat que va destronar Joan II i que va entronitzar com a rei de Catalunya Enric IV (1462).

Com dèiem Calonge tingué un paper destacat en aquesta guerra. Els últims dies de juliol de 1462 es concentraren a la vila, procedents de la Vall d'Aro, les tropes que manaven Martí Guerau de Cruïlles –el senyor de Calonge– i Berenguer de Senesterra, fugitius de les forces de la Generalitat, comanades pel Comte de Pallars, que els havia sorprès a Llagostera, i de les columnes franceses de Lluís XI que avançaven des del Rosselló. La vila de Calonge, contrària a Joan II, es va revoltar i forces i capitosts es van haver de refugiar al campanar. Però les portes foren cremades, i tots –Martí Guerau entre ells– foren fets presoners i portats a Hostalric on la població els va rebre amb crits i impropis (19). Després Martí Guerau fou bescanviat (1463) i va continuar lluitant com a cap reialista contra els seus parents de Peratallada i va defensar Castelló d'Empúries. El rei, però no va aconseguir mai de restituir-li la baronia de Calonge (20).

Girona també va estar des del principi de part del rei Joan II. El bisbe i els remences protegien i donaren asil a la reina Joana i a l'infant Ferran des del 1462. Joana i Ferran, s'havien amparat a la Força Vella. La reina va procurar reunir efectius de varis municipis i universitats. El 12 de maig de 1462 va demanar la tramesa de gent armada a Sant Feliu de Guíxols, Calonge i Palamós. Martí Guerau va passar al bàndol de Joan II i va defensar Girona. Joan II veient el perill en què es trobava la seva esposa, va entrar a Catalunya, tot violant la Capitulació de Vilafranca i la Generalitat, per aquesta intromissió va declarar els reis enemics públics. Palamós, en canvi, tan a prop de Calonge, sempre va estar dins la zona d'influència de la Generalitat. La possessió de Palamós era molt important en el desenvolupament de la guerra. Palamós, com altres viles de l'Empordà, no va voler lliurar-se als realistes i per això la Generalitat va enviar ràpidament per mar reforços d'homes i material per resistir els primers embats. Estant sota la jurisdicció del rei Enric IV a la vila hi havia gent

partidària d'un i altre bàndol i en una guerra civil afloren sempre tots els rancors (21). Això va provocar l'assassinat de Joan Tavell, jurat en cap i capità de la vila, a mans de tres palamosins: Nicolau Bofill, Miquel Coll i Guillem Pomato.

L'estada de la reina i l'infant a Girona i els jueus

El call de Girona és el més important d'Europa després del de Burdeus. Diu l'historiador Rovira i Virgili que tant a la Cort de Joan II com després a la de Ferran II hi van abundar conversos amb càrrecs importants. L'escrivà reial Joan de Sant Jordi, l'advocat Jaume Taravau, el regent de la cancelleria Antoni Bardaxí, el vicecanceller Alfons de la Cavalleria, el regent del tresor Jaume de Casafranca. De Taravau[sogre de Lluís de Santàngel] diu Carreres Candi: *"Micer Taravau, regent de la reial cancelleria de Catalunya no s'esforçava a dissimular les seves inclinacions judaïques i juntament amb d'altres oficials de Joan II es reunia amb d'altres adherits o professants de la religió hebrea. En començar la guerra de Catalunya contra Joan II, Taravau va seguir la Cort de la reina Joana Enríquez. Més tard quan va comparèixer el duc de Lorena amb els seus exèrcits, Taravau es trobava en les proximitats de Girona –assetjada pels francesos– treballant per aconseguir la rendició de la ciutat i la seva comarca. Això li va valdre d'introduir-se en el Consell de Lorena i percebre una pensió de mil florins anuals. Mort el duc de Lorena i perduda la causa de Renier (Renat d'Anjou, l'ex-jueu va canviar de camp i va tornar al costat de Joan II (...)) restablerta la pau, el sobirà va nomenar Taravau regent de la reial cancelleria"* (22).

El fet és que, com dèiem, entre 1461 i 1468 la reina Joana Enríquez es va refugiar a la Força Vella de Girona amb el seu fill Ferran, futur rei catòlic. Aleshores foren moltes les famílies converses de Girona que lluitaren a favor de la Corona. Vicens Vives troba entre aquests defensors Bernat d'Ala i la seva muller, els Falcó, els Mercader i els Vidals Sampsó. D'aquests últims, el pare Joan Vidal Sampsó és recompensat pels seus serveis a la Casa Reial durant el setge i el seu fill és el que descobreix una mina que els assetjadors han perforat prop de la porta del Call i per la qual haurien pogut entrar i apoderar-se fàcilment de la reina i de l'infant. Un quart de segle més tard, Vidal i el seu fill i llurs respectives famílies han de fugir de la Inquisició, sostinguda pel nou rei Ferran i llurs béns confiscats són venuts el 13 de setembre de 1491 als encants públics de Girona. Una sort semblant pateix el convers gironí Llorenç Badós que l'any 1462, en ple setge de la fortalesa

gironina, és nomenat metge de la casa del príncep Ferran. Més tard és designat protofísic i s'incorpora efectivament al seguici reial, té cura del rei Ferran durant llargues malalties i rep d'ell tota mena de mercès. Però l'any 1488 la seva dona, Joana Badossa, és condemnada pel tribunal de la Inquisició de Barcelona l'any 1488 i cremada després d'haver estat escanyada pel botxí. El 10 d'agost de 1503 és condemnat per la Inquisició el propi Llorenç Badós (23).

En aquest context gironí no podem oblidar Joan Margarit i Pau (Girona, 1422-Roma, 1484), humanista (24), nebot de Bernat de Pau, fou ambaixador enviat per Joan II al Papa Pius II al congrés de Màntua per als afers de la croada contra els turcs i de la política de la corona d'Aragó a Itàlia. Nomenat bisbe d'Elna (1453-1462), tot i que residia habitualment a Perpinyà, el 1460 ja havia concedit quaranta dies d'indulgència a la imatge del Sant Crist venerada a Sant Jeroni de la Murtra (25). Intervingué en les corts de Barcelona de 1454 a 1458 amb un discurs memorable. El rei Joan II el va premiar amb la mitra de Girona. Fou preceptor del fill d'aquest, Ferran d'Aragó, i li adreçà la Corona regum un tractat humanístic escrit en llatí dedicat a l'educació del futur rei Catòlic. Joan Margarit construí el seu discurs partint d'un dels símbols més emblemàtics de la monarquia, la corona. Efectivament, al voltant de la significació de la corona reial, articulà el seu pensament polític i moral que el portaren a traçar un programa pedagògic per al príncep mitjançant el conreu de les virtuts. *"Margarit ofereix a Ferran una corona formada per trenta pedres engastades, cadascuna de les quals simbolitza una virtut necessària al governant, sia virtut moral, cardinal, heroica o teològica"* (26).

La seva testa apareix probablement en una de les mènsules del claustre de Sant Jeroni de la Murtra. A la mitra hi porta dues margarides i també al fermall de la capa pluvial. Com hem vist, els seus familiars per línia materna, els Pau, estigueren vinculats al monestir. És versemblant que la comunitat, havent volgut enaltir el 1491 la figura del rei Ferran posant la seva testa en pedra a l'ala de ponent del monestir, també hagués volgut immortalitzar el seu preceptor que, recordem-ho, havia visitat també el cenobi.

Pere el Conestable i Carles Antoni Setantí, capità del castell de Calonge per ordre de Joan de Lorena.

Enric IV renuncià al tron el 1464. Després de la renúncia les institucions catalanes van oferir la corona el tron va ser ofert a Pere el Conestable de Portugal, nascut el 1429, nét de Jaume d'Urgell (anomenat Pere IV a Catalunya, Pere V a Aragó). Regnà només a Catalunya, tot i ser també rei d'Aragó i va crear una nova moneda, el pacífic. Home culte i refinat va tenir un cert sentit tràgic de la vida i de l'atzar de la fortuna que queda reflectit en la divisa que l'identificà i que apareix en nombrosos llocs: *paine pour joie*. Va morir de malaltia a Granollers el 29 de juny del 1466, envoltat d'un grup de fidels portuguesos i catalans. Tenia 37 anys i fou enterrat a Santa Maria del Mar.

L'any 1466 el rei Pere va nomenar a Carles Antoni de Setantí (27) capità del castell de Calonge. La família Setantí van tenir relació amb la família Colom de Barcelona (28). Joan II havia ofert la pau a la Generalitat, però a la mort del rei Pere i malgrat la desfeta en tots els fronts, la Generalitat oferí novament la corona a René (Renat) d'Anjou, Renat I de Nàpols dit Renat el Bo. Renat que tenia setanta anys i que era cec, va enviar el seu fill, Joan de Lorena a l'Empordà al front d'un exèrcit. Joan, cavaller de gran fama, va entrar a Barcelona el 31 d'agost de 1467 i va rebre la investidura en nom del seu pare. El 5 d'abril de 1468, des del seu campament vora Empúries, en qualitat de lloctinent del seu pare, va confirmar precisament als habitants de Sant Martí de Calonge, les gràcies i els privilegis que ja els havia concedit el seu antecessor el rei Pere. Però el 20 de maig del mateix any, es va repensar i va revocar aquesta concessió per considerar-la perjudicial als drets del jove capità Carles Antoni Setantí. Segons es desprèn d'una ordre de Joan d'Anjou del maig de 1468 adreçada a Grau i Antoni Vallmanya, poderosos batlles de sac del Castell i partidaris de Joan II i de Martí Guerau de Cruïlles, Carles Antoni Setantí s'havia enfrontat a ells. L'ordre disposava que dintre d'un terme de quinze dies es presentessin davant del regent de Cancelleria, ja que Carles Antoni Setantí havia presentat pugna de pau i guerra contra ells. En un altre document datat el dia 27 del mateix mes, Joan d'Anjou concedí al capità Setantí la tercera part de les rendes del lloc de Calonge, a fi de guardar millor el castell. I encara dóna una tercera a les autoritats perquè empresonin els germans Vallmanya i així a Calonge quedi amb les mans lliures Setantí (29). Diversos autors asseguren que és possible que Cristòfor Colom, en algun moment del conflicte bèl·lic

s'embarqués, ja que sabem que va ser capità d'un vaixell de Renat d'Anjou, a la dècada de 1470. Coneixem la importància que van tenir durant el període posterior a la guerra diversos corsaris anomenats Colom, un dels quals podria ser el mateix Cristòfor Colom (30).

El mes de novembre de 1471, Joan II establí el seu campament de guerra a la Vall d'Aro i va combatre personalment a Sant Feliu de Guíxols i Calonge. Palamós va capitular sense lluita el dia 12 i tot seguit caigueren Palafrugell i Pals.

Beatriz Enríquez de Arana

Beatriz Enríquez de Arana (31), cordovesa també d'origen convers, potser filla natural de Joana Enríquez l'esposa de Joan II, va ser l'amistança de Cristòfor Colom i la mare d'Hernando Colom, el fill segon de l'Almirall. Amb molta probabilitat és la Beatriz Enríquez que després es va casar amb Galceran de Requesens, Batlle General de Catalunya. Els capítols matrimonials "*de dona Beatris Henriques ab lo Comte de Trivento*" apareixen citats en un memorial dels actes i altres escriptures que eren en poder de Jaume Alós Colom, procurador general i agent dels negocis del Duc de Sessa i Comte de Palamós (32).

Cal dir que Galceran de Requesens havia obtingut el títol de comte de Palamós el 13 d'abril de 1484 precisament per mercè del rei Ferran II, el qual també li vengué la jurisdicció del castell de Calonge en pagament dels serveis que el monarca havia rebut d'ell (33). D'aquesta manera Beatriu esdevingué comtessa de Palamós i baronessa de Calonge. Un document datat a Còrdova el 28 de juny de 1490 i signat per Ferran II (després dit el Catòlic), ordena que es restitueixin als habitants de Calonge tots els béns que se'ls havia ocupat i se'ls permetés de vendre a lliure arbitri les seves rendes. Era, sens dubte, la política del rei de revocar les dràstiques ordres del seu pare en contra de la població i en aquest sentit Ferran atenia la súplica dels habitants de Calonge (34), però podria respondre també a algun prec de Cristòfor Colom en el sentit que el monarca afavorís els seus presumptes i castigats convilatans? En aquell any Colom ja s'havia entrevistat amb els Reis.

Galceran morí el 1505 deixant una vídua, Beatriu, tres filles Elisabet, Joana i Maria i un fill, Dimas, que entrà en religió. De 1538 és la dotàlia d'un benefici de Beatriu, per a l'altar major de l'església de Santa Maria de Palamós a favor de Dimas Requesens, fill seu de l'ordre de Sant Joan de Jerusalem, que es basa en part amb els rèdits de

Calonge (35). Buscava també aquest Dimes la restauració del Temple que la seva mare, amistança de Colom, li hauria inculcat?

Elisabet de Requesens i Enríquez, filla de Galceran de Requesens i Beatriu Enríquez, es va casar amb el seu cosí germà Ramon Folch de Cardona i Requesens, primer duc de Sessa.

Convé citar també ací a Bertran Enríquez de la Carra (o de Lacarra), noble de la cort dels Reis Catòlics i canonge de la Catedral de Barcelona, ben documentat del 1491 al 1514, que ocupà la rectoria de Santa Maria de Badalona. Precisament una de les obres que Hernando Colón va incorporar a la seva important biblioteca el juny de 1536 era el llibre «*Practicar e Custumes de la Rectoria de Badalona*» (del 17 de gener de 1449) que es troba a la Biblioteca capitular i colombina de Sevilla i que li va costar dos diners, com consta en el revers del darrer foli del manuscrit (36). Hernando es cognominava Enríquez per part de mare, s'entén doncs que l'interessés un llibre d'un possible parent seu.

Fra Damià Marruff, sastre i ermità (37)

Fra Damià Marruff o Marruffo era natural de Gènova; el seu cognom sembla també el d'un convers. Va ser també sastre a la comunitat de Sant Jeroni de la Murtra on havia fet diversos terns. Viví mercès una aportació que li havia fet el rei Ferran el Catòlic. Després d'uns anys de professió, ja sacerdot, va demanar al pare general llicència per retornar a Gènova per tal de tenir cura de la seva mare i dels seus germans. Quan era allí va demanar un breu al Papa per fer d'ermità i se'n va anar a Palamós a l'ermita de Nostra Senyora de Gràcia, fundada el 1506, és a dir el mateix any de la mort de Cristòfor Colom: "*Quan el bisbe realitza la visita pastoral del 1517, la capella [de Nostra Senyora de Gràcia] ja s'ha construït i en el seu interior, a part de l'altar major, hi ha un altar dedicat a sant Antoni i un altra al Roser. S'encarregava del seu manteniment, almenys des del 1517 el frare Damià Marruff jerònim de Sant Jeroni de la Murtra*"(38).

El maig de 1543 fra Damià va convidar l'Emperador Carles I que estava de pas per Palamós a dinar a l'ermita i aquell va quedar tan content de l'entrevista que li va donar una pensió de cent ducats. Durant aquesta estada, Carles escriví unes instruccions al seu fill Felip (39). Fra Marruff va retornar a la Murtra ja vell i cansat de la vida eremítica, on va fer una segona professió el 1551. Anava acompanyat d'un criat. Va fer donació de 600 ducats i va renunciar en favor de la comunitat a la pensió que tenia de l'Emperador. Va morir el 1552.

El mestre de cases Tomàs Barça

Fra Marruff va coincidir a Palamós amb Tomàs Barça un important mestre de cases occità, documentat entre 1514 i 1547. El 1514 Barça apareix esmentat en una carta de pagament efectuada per Vicent Orrit, pèrit en lleis i conseller del rei per l'obra d'una pica de pedra destinada al monestir de Valldonzella de Barcelona. Entre 1521 i 1525 era a Palamós. Treballava amb ell els mestres de cases Joan Prats d'aquesta vila. També eren membres del seu equip Antoni i Ramon de Fronyac, procedents de Eynar de Carsí del Regne de França. Són els autors de la portalada de llevant de l'església parroquial de Santa Maria de Palamós(40).

Entre 1526 i 1533, Barça va construir el temple parroquial de Sant Iscle i Santa Victòria de Dosrius. A partir de 1536 treballa a l'Estudi General de Barcelona que estava a la part alta de la Rambla, a l'indret conegut com a Pes de la Palla. La primera pedra d'aquest edifici beneïda pel bisbe Joan de Miralles. D'aquest Estudi General es conserven l'escut de la façana (al Paraninf de l'actual edifici de la Universitat) i sis escultures de gàrgoles que representen monstres diversos i que es conserven al MNAC. El bisbe Miralles era auxiliar de Tessalònica una importantíssima colònia jueva. És sabut que els auxiliars se'ls assignen diòcesis històriques ja inexistents, però no deixa de ser curiós que assumís precisament aquest títol. Miralles a més fou el qui va beneir la capelleta de Sant Cristòfor al carrer de Regomir on una placa diu que va ser inaugurada el 1503, és a dir just quan feia deu anys de l'arribada de Cristòfor Colom a Barcelona. El bisbe Miralles està enterrat al presbiteri de l'església conventual de Sant Jeroni de la Murtra. Tomàs Barça, potser a instàncies de fra Marruff, va ser també l'autor de l'ampliació d'aquest temple.

Els estudis del professor Gabriel Martín de Palamós proven que Barça (o el seu equip) foren també autors de diverses mènsules del claustre. Seria l'autor del retrat del claustre que creiem que és el de Cristòfor Colom?. Un dels presumptes retrats

de Cristòfor Colom és el que va pintar Sebastiano Luciani (Venècia, 1485- Roma, 1547) més conegut com a Sebastiano del Piombo per haver ocupat a partir de 1531 el càrrec de responsable dels segells del plom del Vaticà. Protegit per Miquel Àngel és un dels pintors més admirats i influents del Renaixement. Si comparem el retrat de Piombo amb la mènsula de Sant Jeroni conclourem que es tracta d'una mateixa persona: les faccions són summament dures, pròpies d'un home que havia navegat arreu del món. Curiosament una altra mènsula que hi ha a la part alta de la galeria est del claustre de Sant Jeroni de la Murtra sembla correspondre's clarament amb un mercader venecià, és a dir de la mateixa pàtria que del Piombo.

L'escut de l'arrencament dels nervis d'aquest pilar on hi ha el retrat mostra esculpits un cofre i una ferradura. Els heraldistes que han estudiat el monestir no han identificat fins ara a quins cognoms pertanyien aquests senyals. Cal saber que les comunitats jueves de la corona catalano-aragonesa eren protegides pel rei a canvi d'un ajut econòmic. Els jueus passen a ser una propietat reial "*coffre e tresor del rei*"(41), implica que depenien exclusivament del poder reial, i que se'ls considerava una font de rendes del patrimoni privat del monarca

a canvi de protecció.

Quant a la ferradura és clar que respon al cognom Ferrer. Recordem que Jaume Ferrer de Blanes (Vidreres, 1445- Blanes, 1523) fou un important polític i cosmògraf de la Corona d'Aragó. Va treballar al servei del rei de Nàpols Ferran I a la tresoreria reial i en temes de comerç marítim, navegació i cartografia fins els 1480 l'any que va tornar a Catalunya i es va instal·lar a Blanes des d'on va continuar connectat amb la Corona. Va intervenir en l'elaboració d'un nou mapa de les terres i els oceans després de la descoberta d'Amèrica i va traçar les delimitacions establertes al Tractat de Tordesillas. Uns anys després de la seva mort, a Blanes, hi feia d'ermita fra Mateu Blanc de Sant Jeroni de la Murtra.

havia un continu moviment de naus cap a la resta de Catalunya, Itàlia i indrets més llunyans de la Mediterrània. El 1457 van començar els treballs de construcció del moll artificial i la paret de protecció que no es van culminar fins al 1494(43).

L'església de la Isabela

Una altra coincidència és que l'església de La Isabela, la primera ciutat d'Amèrica, fundada per Cristòfor Colom mesurava 16 metres de llarga i 6 m. ample(44). L'església de Sant Jeroni de la Murtra mesura: 24, 50 x 6, 41 [font Cuyàs Tolosa] però cal recordar que el presbiteri fou enfondit. L'amplada és pràcticament la mateixa. Caldria comparar-les amb les mesures de l'església de Dosrius.

Pallamos a la desembocadura del Orinoco i Calonge a Cuba

Segons els treballs de Francesc Garrido hi ha un Palamós (lit. Pallamos) a la desembocadura del Orinoco. Recordem que Colom en el seu tercer viatge, el 1498 va descobrir la illa de Trinidad, el riu Orinoco i part de l'Amèrica del Sud. L'autor aporta la dada que els habitants de Palamós per referir-se a la població, usen la l geminada: Pal·lamós. També a la illa de Cuba hi ha una localitat anomenada Calonge sense que

Palos versus Palamós

És coneguda i àmpliament divulgada la hipòtesi que Cristòfor Colom hagués sortit de Pals del Baix Empordà i no de Palos (42). Els defensors d'aquesta tesi fonamenten entre d'altres arguments, en que el riu Ter era navegable i que a Palos prop de Moguer no hi havia port. L'historiador Joan Yeguas ha suggerit però que Palos podria ser un apòcope de Palamós. Si Calonge era la vila nadiua de Colom o hi havia estat vinculat des de la infantesa, és versemblant també que Colom escollís sortir cap a les Índies o tornar-hi des del seu port nadiu, Palamós. El port de Palamós documentat ja en el segle XIII, agafà ben aviat una gran importància, fins a convertir-se en el segon de Catalunya. Hi

en aquest moment tinguem més informació sobre la seva fundació.

El secret de l'altar major de Calonge

A finals de segle XVIII encara devia ésser viva la memòria de Cristòfor Colom a Calonge. Si comparem les Armes de Colom al Libro de Privilegios i el relleu de l'àtic de l'altar major de neoclàssic de Calonge –dissortadament desaparegut els primers dies de la guerra civil de 1936– descobrirem que hi ha en comú la torre, les ones, potser les illes a la bandera, i l'àncora que es troba en el seu escut i que és símbol també de l'esperança. De la torre que és potser la torre Colomina o la torre de Sa Punta de Palamós, en

surt una bandera coronada amb una corona de llorer, símbol de la victòria. També hi ha una barca amb dues veles llatines que ben bé pot ser una caravel·la. La descoberta d'Amèrica es va atribuir a la fe de Colom i les capitulacions amb ell foren signades a la població de Santa Fe. Al retaule hi ha una imatge al·legòrica de la fe. Ocupa el lloc central de l'alt relleu una imatge de la Mare de Déu, potser la de Gràcia, de tanta devoció entre els corsaris. Està asseguda en una muntanya de sal molt semblant a la de Cardona. La imatge està voltada de fulles de llorer i la corona una flor de lis emblema de la casa reial francesa. Segons Ulloa els Colom sempre es troben en relació amb les cases franceses, parents, amigues o aliades dels Anjou⁽⁴⁵⁾. A la part dreta de l'espectador (i esquerra de la Verge) hi ha un buirac amb fletxes i dues banderes retudes, una d'elles amb una mitja lluna. Probablement simbolitzen els infidels derrotats: els indis, els musulmans i els jueus. El retaule és posterior a 1777 data en la qual el bisbe ordenà que no es fessin de fusta (pel risc d'incendis). És possible que s'enllestís vers el 1792 coincidint amb el tercer centenari de Cristòfor Colom però aquell és també l'any de la Guerra Gran i per tant podria acabar-se amb posterioritat. És força versemblant que patrocinés la seva construcció el Duc de Sessa, Vicente Osorio de Moscoso Guzmán de la Cerda (1756-1816) quinze marquès d'Astorga, va ser l'home que va acumular més títols en el seu temps, dotze grandeses d'Espanya i una immensa porció de mayorazgos. Cal recordar que els Cardona havien emparentat amb els Colom: Cristóbal de Cardona y Colón (+1583) fill de Sanç Folc de Cardona i de María Colón, néta del primer Almirall, fou declarat hereu dels títols de Colom i d'ençà d'aleshores és conegut com 5è Almirall de les Índies, 3r Duc de Veragua i Almirall d'Aragó⁽⁴⁶⁾.

Vicente Osorio de Moscoso fou baró de Calonge vuit anys, del 1776 al 1784. Ell fou el qui, l'any 1777 va rebre la queixa de que amb l'acabament de les obres de l'església de Calonge s'havia enderrocant la Casa del Capítol i l'Aula i el que els va atorgar al poble una torre del castell el 1779⁽⁴⁷⁾. També durant la seva baronia i, concretament els anys 1778-1782, fou reconstruït el magnífic palau neoclàssic que els ducs tenien al carrer Ample de Barcelona, conegut després per Palau Larrard, amb profusa ornamentació escultòrica de Carles Grau i Bover (Barcelona, 1714-1798)⁽⁴⁸⁾ escultor i arquitecte que també va intervenir a la façana de la veïna església de la Mercè. Aquesta reconstrucció fa pensar que el noble degué residir a Barcelona, si més no algunes temporades. L'autor de la reconstrucció del palau fou el mestre d'obres Josep Ribas i Margarit⁽⁴⁹⁾, encarregat també del

projecte d'ampliació del port de Palamós, arran dels estralls esdevinguts l'any anterior. El comte de Palamós, representat pel seu procurador Joan de Ponsich i Alós⁽⁵⁰⁾, va convocar un concurs públic de l'esmentada obra. El guanyador en feu un últim projecte, juntament amb un tal Joan Fàbregas (probable autor de l'altar major de l'església de Sant Just i Pastor i també potser de l'altar major de Calonge, que segons aquesta hipòtesi tindria la imatge de Sant Vicenç i no de Sant Esteve, com creiem fins ara, i també la de Sant Joan, nom del procurador)⁽⁵¹⁾.

Si els Cardona eren successors de l'Almirall és comprensible que volguessin enaltir el record del descobriment en un retaule finançat per ells.

Conclusions

Cristòfor Colom era el sobrenom d'un jueu convers o descendent de conversos natural de les comarques gironines probablement emparentat amb la família Rutllant de Calonge i Badalona que de jove va lluitar contra Joan II de Catalunya-Aragó i es va embarcar com a corsari a les ordres de Renat d'Anjou vinculat també amb aquella població per a la qual va anomenar capità a Carles Antoni de Setantí. La referència a Calonia o Colonya en les cartes que Colom escriu el 1493 als conversos Sanchíz i a Santàngel seria una prova d'aquesta filiació colombina. Colom, assessorat en la seva magna empresa per un cosmògraf també del Baix Empordà, Jaume Ferrer de Blanes, va partir (i/o va tornar) del port reial de Palamós del qual Palos seria un apòcope. La seva relació amb Beatriz Enríquez, potser filla natural de la reina Joana Enríquez li va obrir les portes de la reialesa. Beatriz es va casar després amb Galceran de Requesens, almirall, governador general de Catalunya i senyor de Palamós i Calonge. El retrat de Cristòfor Colom que es troba a Sant Jeroni de la Murtra és obra probable del taller de Tomàs Barça, autor també de l'església de Santa Maria de Palamós vila on vivia el genovès fra Damià Marruff frare jeroni de la Murtra, protegit per Ferran el Catòlic i Carles I. En l'antic retaule major de l'església de Sant Martí de Calonge, patrocinat pel Duc de Sessa, successor de l'Almirall, hi ha un alt relleu al·legòric del retorn de Cristòfor Colom.

Són hipòtesis que sotmeto a parers més entesos.

¹ Vg. el meu article "Colom a Sant Jeroni de la Murtra" a Colom i el món català. Textos d'antologia i indagació. Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 1993, p. 213-223.

² C.J. MERRILL, Colom 500 anys enganyats. Perquè s'amaga l'origen català del descobridor d'Amèrica, Cossetània Edicions, 2ª ed. 2009 p. 189

3 B. DE LAS CASAS, *Historia de las Indias. Selección, edición y notas de José Miguel Martínez Torrejón. Libro I, cap. II.*

4 La qüestió de Colom jueu, xueta o amb ascendents hebreus ha estat àmpliament tractada: S.WIESENTHAL, *Operación Nuevo Mundo. La misión secreta de Cristóbal Colón. Biblioteca de la Historia. Barcelona, Aymà, 1973*; S.MADARIAGA, *Vida del muy magnífico señor Don Cristóbal Colón. Espasa Calpe, Madrid, 1982*; M.M.NAGY, *Christopher Columbus in word literature. An Annotated Bibliography. New York et London, 1994 p. 164*. D. CROUZET, *Christophe Colomb. Héraut de l'Apocalypse. Biographie Payot. París, Éditions Payot&Rivages, 2006*.

5 L. MARCO i DACHS, *Los judíos en Cataluña. Barcelona, Destino, 1977*. Vg. especialment "Relación de los supervivientes del ataque al Call de Barcelona en el año 1391, p. 261-265.

6 WIESENTHAL, p. 28

7 J.RIBA-JM.CUYÀS, "El castell de Tous i el govern dels jerònims" a *Tous, mil anys d'història. Sant Martí de Tous, 1980, p. 151 a 216*

8 J.AYMAR, *Fra Ramon Pané i l'univers simbòlic taí. Amb una introducció sobre la filosofia de la història en Miquel Batllori. Lliçó inaugural del Curs Acadèmic 2009-2010. Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona, 2009, p. 82-*

9 Els habitants d'aquesta població del Baix Empordà continuen denominant el seu poble Colonge.

10 El litoral mediterrani fa 1663 km de longitud, 770 el cantàbric i 735 els dos fragments nord i sud del litoral atlàntic (fent excepció de Portugal) = 3.168 km de costa. República Dominicana que ocupa la part oriental de l'antiga Hispaniola, té 1.575 km de costa, Haití té 1.771 km de costes. Per tant República Dominicana + Haití = 3.346 km de costa. Si hi restem els km de Calonge als Pirineus queden uns 3.246 km.

11 En els boscos de Ruàs, -paraula d'evident origen jueu: ruash esperit, vent- sobre una carena orientada a ponent hi havia l'anomenat Carrer dels Sastres on hi ha les restes de quinze cases construïdes sense morter i completament en ruïnes. Estava estratègicament defensat per timbes i es veïen les restes d'una muralla. L'historiador local Pere Caner creia que era un poblat de l'Alta Edat Mitjana, molt pobre (Vg. P.CANER, *La Vall de Calonge, p.190*). Els jueus solien exercitar l'ofici de sastres.

12 P.CANER, op. cit. , p. 194

13 Sobre la història d'aquest carrer vg. també J.AYMAR, "La cellera de Sant Martí de Calonge" a EBE, 20 (2001) p. 57 i n. 25.

14 Episcopatologia de la Sede Barcelonense. Barcelona, 1929, p. 297. I.PUIG ALEU, *Una visita pastoral al Baix Empordà als anys 1420-1423. Fundació Noguera. Barcelona, 2006*

15 J.M.COLL, OP, "Tres confesores del Rey Católico y la ciudad de Gerona" a IEG, VII p. 149.

16 En la Italia medieval hi hagué també famílies Colom que no procedien d'Espanya sinó d'Alemanya, cf. WIESENTHAL, op.cit. p. 83.

17 P.CANER, "Les masies de Calonge. Contribució a l'estudi de la pagesia calongina". *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses vol. XXI (1972-73), p. 329-330*.

18 Els seus hereus són Ramon, 1336; Bernat, 1345; Arnau 1353; Nicolau, 1428; Nicolau, 1435; Joan 1493; Antoni 1509; Antoni, 1550; Antoni, 1592; Antoni, 1628; Doménech, 1699; Joan 1753; Miquel s.XVIII; Doménech, id.; Joan, segles XIX i XX; Tomàs, 1936.

19 J.PELLA i FORGAS, *Historia del Ampurdà. Barcelona, 1883. CANER-VILAR, p. 29*.

20 Diccionari d'Història de Catalunya, Barcelona, 1992, p. 326.

21 J.TRIJUEQUE, *Breu resum d'història de Palamós, Palamós, 2000 p. 42*

22 CARRERAS, *L'aljama de jueus de Tortosa, p. 108 Cf. MARCO, Los judíos en Cataluña, p. 222*.

23 R.ALBERTCH-N.J.ARAGÓ, *Els jueus a les terres gironines, Quaderns de la Revista de Girona, 1985, p. 45*

24 Vg. el ben elaborat catàleg de l'exposició *El bisbe Margarit i la seva època, Fundació Caixa de Girona, 2006, amb articles de Mariàngela VILALLONGA, Lluís LUCERO, Isabel SEGARRA i Joan MOLINA*.

25 FONT I CUSSÓ, 172.

26 I.SEGARRA, op. cit. p. 19.

27 Els Setantí eren una família de mercaders originària de la ciutat italiana de Lucca establerts a Barcelona on catalanitzaren el seu cognom primitiu, probablement Accettanti. Jaume de Setantí (+1450) era considerat un dels mercaders més rics i influents de l'època que havia fundat una important societat pel comerç de draps amb Nàpols i Palerm. Els seus fills Guillem,

Lluís i Francí van intervenir activament en la política municipal van ocupar diversos càrrecs en la política municipal. Els Setantí com els Gualbes o el Fivaller, formaven part de la Biga en contra de Joan II. Els Setantí van col·laborar també en la construcció del monestir Sant Jeroni de la Murtra on tenien sepultura, encara ben conservada, al passadís que va des de la capella de Sant Sebastià a l'església major, on hi ha l'àliga del seu escut i una inscripció amb el nom de mossèn Manel Cetantí, cavaller i el vas de Veronica Coll, muller sua (any?) Els Setantí com o els Descoll van contribuir a la construcció de Sant Jeroni de la Murtra. L'historiador Joan Vilaseca Segalés, defensa que a Santa Coloma hi ha un parentiu entre els Bastida, els Descoll i els Setantí. Hi identifica el Mas Setantí amb la Torre Ribera (després casa d'estiueig dels frares de la Murtra) i diu que el Mas Ça Bastida podria haver estat el Mas Planella, actualment Can Zam. (p. 243). És un tema molt suggerent, que caldria investigar.

28 CATALÀ-ROCA, *Quatre germans Colom. El 19 d'octubre de 1449 davant d'Antoni Vinyes - notari molt vinculat a Sant Jeroni de la Murtra- Jaume Setantí havia nomenat Guillem-Joan Colom procurador seu a la ciutat de Saragossa*

29 J.AYMAR, "Els Vallmanya, batlles de sac del Castell de Calonge". EBE, n. 8 , 1989, p. 139-148

30 L. ULLOA, *Cristòfor Colom fou català, La veritable gènesi del descobriment, Barcelona, 1927, p. 147-148. MERRILL, op. cit. p. 192*

31 Vg. El blog *vidadelamemoria.com* d' Ernest VALLHONRAT.

32 AMPB: *Notari Salvador Coll (475/96) plec de documentació diversa 1601-1604. Agraïxo a Francesc Albardaner que m'hagi proporcionat aquest document*.

33 P.CANER, op.cit. p. 110.

34 *Ibidem.110*

35 Fons de la Comunitat de Preveres de Sta Maria de Palamós, capsa 20 (Servei de l'Arxiu Municipal de Palamós. Es tracta d'una transcripció del segle XVIII d'un document més antic). Hi ha un Dimas Requesens gran prior de l'Ordre de Sant Joan de Jerusalem del 1562 al 1567.

36 AYMAR, *Colom a Sant Jeroni... p.221*

37 He tractat d'aquest personatge a J.AYMAR, *Ermittants jerònims i Carles I, EBE, 19 (2000) p. 51-68*

38 P. TRIJUEQUE, *Breu recull de la història de Palamós. Palamós, 2000, p. 51*.

39 M. FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, *Corpus Documental de Carlos V. Salamanca, 1975, t. II, pp. 90-103*

40 Vg. Els treballs del professor Gabriel Martín

41 I.LLOP i JORDANA, "Comunitats jueves de Girona i Vic al segle XIV". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, vol. XLII [2001] p. 211*

42 VAQUER, BILBENY, SANS i d'altres.

43 TRIJUEQUE, *Breu recull d'història de Palamós p. 22*

44 C. DOBAL, *Cómo pudo ser la Isabela (1492-1992). V Centenario del Descubrimiento y Evangelización de América. Pontificia Universidad Católica Madre y Maestra, 1992*.

45 ULLOA, op. cit. p. 147-148

46 MERRILL, op. cit. p.113

47 J.AYMAR, "L'església parroquial de Sant Martí de Calonge", EBE, 1981, p.35

48 Deixeble de Pere Costa. Va treballar també al castell de Sant Ferran de Figueres, on feu la font de la plaça. A Barcelona va fer la capella de Santa Marta (1747) (avui a l'hospital de la Santa Creu i de Sant Pau), l'escultura de Sant Felip Neri (1755) a la façana de l'església de l'Oratori (cf. J.LAPLANA, *L'Oratori de Sant Felip Neri de Barcelona i el seu patrimoni artístic i monumental. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978, p.128-129*), les imatges laterals de la façana de Sant Miquel del Port, avui desaparegudes, l'escultura aplicada del palau de la Virreina (1775), la Mercè, el Col·legi de Cirurgia. Vg. també A. CIRICI, *Barcelona, pam a pam. Barcelona (7a ed.), 1985, p 194-195*

49 Josep Ribas tenia una germana anomenada Josepa, casada amb un Jaume Aymar, avantpassat nostre. Ribas li va construir la casa situada al carrer de les Basses de Sant Pere de Barcelona, prop del monestir de Sant Pere de les Puel·les.

50 La família Ponsich era de Sarrià. Conserva la documentació de Ramon de Ponsich i de Camps, apoderat del Comte d'Oñate.

51 J.AYMAR, *L'església parroquial de Sant Martí de Calonge, Estudis del Baix Empordà, 1, p. 50*.

amèrica

L'home que no va descobrir Amèrica

Braulio Garcia Jaèn (www.publico.es)

Amerigo Vespucci va donar el seu nom al continent descobert per Colom. Vespucci era agent del banquer que finançava les expedicions de Cristòfor Colom. Un mapa del cèlebre cartògraf alemany Martin Waldseemüller bateja el Nou Món l'any 1507.

El quadern de bitàcola encara no era un blog, les notícies trigaven anys en imprimir-se i alguns més en publicar la fe d'errates, encara que algunes de les seves conseqüències fossin ja, com avui, incorregibles. Existia, això sí, el plagi. Cristòfor Colom va comandar l'expedició arribada a Amèrica el 1492, però res va poder decidir sobre el seu bateig. En el primer mapa que anys després es va dibuixar, el Nou Món porta el nom d'un impostor. Amerigo Vespucci, proxeneta i comerciant de joies, predestinat a viure al servei de Llorenç el Magnífic, va acabar canviant la branca de Los Medici per posar-se a l'ombra d'un altre Lorenzo (di Pierfrancesco, aquest cop). Mai va aconseguir la recompensa que buscava acostant-se a Colom, amiatat però que li va venir de perles. Va trobar el premi en una vida de copiota: el mapa de Waldseemüller de 1507, imprès a Saint-Dié des Vosges, al nord-oest francès, va batejar amb el seu nom el continent descobert per Cristòfor.

Vespucci va arribar a Sevilla, al voltant de 1490, amb l'encàrrec de Lorenzo di Pierfrancesco de sondejar els negocis del banquer Gianetto Bernardi, florentí com ells, i les possibilitats de trobar en ell un nou soci. Sevilla era llavors una rica i floreixent ciutat on anys abans, com no pocs italians, havia arribat també el genovès. Bernardi finançava les expedicions de Colom, i Vespucci, convertit en agent del banquer, no trigaria a conèixer-lo. Bernardi va morir arruïnat, però convençut que

l'empresa del "senyor Almirall", com anomenava al descobridor, seguia sent una gran idea. El seu agent però es va aventurar en aquesta idea.

Mundus Novus

El 1499, Vespucci i un ex tripulant de Colom, Alonso de Ojeda, van salpar cap a Venèçuela, on van arribar gairebé amb seguretat buscant els bancs de perles que Colom havia localitzat un any abans a Isla Margarita. Això és el que van trobar o, almenys, el que va escriure Vespucci al seu retorn. Si és veritat o no, tant se val aquesta vegada, perquè no li va servir per tornar a comerciar amb perles. I va emprendre una última fugida cap endavant: es va fer cosmògraf. Ell estava convençut que vendria els seus serveis com a coneixedor dels mars i la geografia, encara que fins i tot en els seus errors es veu avui que repetia els càlculs de Colom. "Vespucci no era en realitat un gran cosmògraf, però aconseguia convèncer la gent que ho era", segons explica l'historiador britànic d'origen espanyol Felipe Fernández Armesto en la presentació de Amerigo Vespucci, obra de Stefan Zweig recuperada per l'editorial Capitan Swing. Entre els convençuts, Matthias Ringmann, un poeta alsacià que va llegir el relat de Vespucci sobre les seves increïbles gestes i descobriments, i que des del títol Mundus Novus trasllueix el seu veritable inspirador. Ringmann al seu torn va convèncer el cartògraf alemany Martin Waldseemüller, que va imprimir 1.000 còpies del seu cèlebre mapa l'any 1507. En la còpia redescoberta el 1901, es veu a Vespucci contemplant el món, a manera de Ptolemeu renaixentista, des de la seva part superior. Va ser la primera vegada que es va dibuixar Amèrica envoltada d'aigua, suggerint l'existència de l'oceà Pacífic i la primera vegada que, imprès sobre el que avui seria Brasil, es va usar aquest nom: Amèrica. Quan sis anys després, Waldseemüller va retirar aquest nom i va afegir una nota atribuïnt a Cristòfor Colom el descobriment, era massa tard.

Un antropòleg peruà desxifra la Yupana, la misteriosa calculadora inca

(Agència EFE, Lima, Perú)

Andrés Chirinos ha resolt el funcionament d'aquest sistema de sumar, restar, multiplicar i dividir amb pedres petites o teixits amb nusos.

Per resoldre el misteri al voltant del sistema de càlcul inca o yupana, el peruà Andrés Chirinos

amèrica

només va necessitar un dibuix del cronista Huamán Poma de Ayala i la mítica capacitat dels antics peruans per al còmput.

"Era una endevinalla", va declarar aquest antropòleg peruà en recordar el procés que el va portar, sobre la base del dibuix de Poma d'Ayala i idees de la cultura indígena com "*la simetria o els paral·lelismes*", a elaborar la seva nova teoria. "Vaig trobar alguns valors que funcionaven, i em va entusiasmar, però no vaig arribar a imaginar el que podia ser", ha afegit. I és que encara que el sistema que va idear va ser fruit de moltes hores davant de la taula de fusta d'onze forats que va fabricar copiant el dibuix del cronista, el desenvolupament i perfeccionament de la seva teoria es va aconseguir gràcies a l'aplicació pràctica d'aquesta. Chirinos va tenir la idea d'aplicar la yupana al projecte d'educació bilingüe a la selva peruana que dirigeix com a part dels treballs que l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID) té al Perú. "No era tan difícil arribar a la meua teoria, no em vaig demorar tant, unes setmanes, i després ha estat la gran oportunitat d'estar en un projecte amb nens, amb mestres, el que ens ha donat la possibilitat de practicar", va explicar l'investigador peruà.

Dos anys i mig després d'introduir la yupana en el programa, més de 600 docents ensenyen aquest mètode de càlcul en 200 escoles de la regió selvàtica de Loreto, on uns 14.000 nens i nenes s'han beneficiat de la idea de Chirinos. "Només quan comença a ensenyar amb els nens, comencem a veure les formes d'accelerar els càlculs que ens porten a on estem ara, que podem fer-ho tan ràpid com si fos amb llapis i paper", va resumir l'investigador.

A més de millorar la seva capacitat de càlcul, el mateix Chirinos va explicar que ara pot fer mentalment divisions per a les que abans necessitava llapis i paper, i que el projecte permet desenvolupar l'autoestima de nens i mestres, ja que és un sistema que veuen com a part de la seva cultura i no portat i imposat pels europeus. Però Chirinos espera que la seva teoria no es quedi només on està ara sinó que serveixi com un avanç més en el treball que es realitza per desxifrar un altre dels grans misteris dels inques: els quipus, amb els quals la yupana guarda una gran relació.

"Alguns quipus em donen la idea que hi ha una relació més íntima, alguns que juguen amb xifres que omplen la línia completa (de la yupana)", va

explicar el peruà, que per a estudiar aquests teixits còpia a casa seva les descripcions realitzades per estudis nord-americans. Cinquanta són els quipus teixits pel mateix Chirinos, i que en alguns casos, aquells més treballats i amb centenars de cordes, l'obliguen a treballar durant setmanes. Això es deu al fet que una altra de les seves il·lusions és que algun dia es confirmi, i es desxifri, la manera en què els inques utilitzen aquests teixits per a registrar no només números sinó també noms d'autoritats, comunitats i fins i tot textos complets. "Conten en les cròniques que aprenien paràgrafs i textos sencers posant pedretes o fesols i la forma de posar-li feien memoritzar textos. Jo crec que aquest coneixement de la yupana ens pot portar a això altre, però encara falta", ha subratllat. I com a exemple d'ells, va posar a l'escriptura maia, que es va desxifrar només després que es difonguessin els textos d'una manera oberta. "El que ha codificat l'home un altre home ho pot descodificar", va sentenciar l'investigador.

cathistòria

J. Vicens Vives: col·laborador de Franco i mentor de la classe política filocolonial a Catalunya

Per Enric Borràs

El dia 27 en Pere Ribot, mossèn poeta desterrat a Riells del Montseny, farà cinquanta-sis anys que casaria els meus pares. També aquell novembre del 1954 aparegué el llibre *Notícia de Catalunya*: el seu autor seria el padrí d'aquelles noces. No fou pas cap casualitat atès el retrobament, cinc anys enrere, del meu pare —just sortit de la presó— amb el seu antic mestre de Geografia a l'Institut-Escola del Parc de la Ciutadella el curs 1932-1933. Jaume Vicens Vives li donà feina quan no ningú en volia saber res de l'ex presidiari “*rojo separatista*”.

De primer només eren correccions i alguna feina de redacció per a fer a casa i, des del 1952, ja treballant fix a l'Editorial Teide, al Carrer de Regàs de Barcelona. Fou així com es coneixerien amb la meua mare perquè ella era, a la mateixa editorial i en aquell temps, secretària del soci i cunyat de Jaume Vicens Vives, en Frederic Rahola d'Espona. Al 1954 el pare ja era, com li plaïa recordar, “*la mà dreta*” de Vicens, el qual només a ell li confiava les traduccions de les seues obres. A casa dels meus pares en Jaume Vicens Vives era, senzillament, venerat.

Amb aquests antecedents familiars podeu comprendre la dificultat d'escriure el present apunt: fa mesos em volta pel cap i l'he començat pel davant i pel final diversos cops, i no me'n surto. Des del passat mes d'agost, quan la senyora Nati Muñoz Espinalt em féu arribar còpia d'un article del seu pare, la necessitat d'enllestir aquest escrit s'ha fet urgent. I, sobretot, els actes i discursos al voltant del centenari del naixement de Vicens Vives —promoguts pels adscrits i devots al sistema colonial que ens sotmet— m'han apressat i collat més i més...

Voldria dir tantes coses al cas que necessitaria molts apunts. Aniré a pams i faré per desenvolupar el més breument possible la meua tesi: Jaume Vicens Vives fou un destacat aliat de Franco, allò que en altres temps se'n deia botifler —és a dir: col·laborador, sense reserves, amb l'enemic—. Admeto el dubte raonable, potser molt al principi ho seria per necessitat, però aviat ho seguiria

essent només per interès o per convicció, no sabria dir-vos què és pitjor. Després de donar evidents mostres d'adhesió a la dictadura de Franco, Vicens Vives cuità a obtenir reconeixements acadèmics, envoltarse i organitzar “*deixebles*” que li fessin la propaganda i, arribat el moment oportú, el lloessin a cor què vols. Ara és el moment de rellegir els mots que ens deixà n'Esteve Albert Corp, el gran patriota de Dosrius:

“En aquella ocasió, per pronunciar la conferència [1948, a l'Associació d'Amics del País] va ser triat el catedràtic Jaume Vicens Vives, que de jove procedia del POUM (tot això s'ha d'escriure molt bé, perquè se sàpiga).” [Miscel·lània Homenatge a Carles M. Espinalt, seixanta-nou autors, pàgina 21, Edicions M. E., maig del 1997, Barcelona).]

Ai las! tota la vida oint ça i lla (dit pels seus deixebles, la majoria marxistes): “*fixa't, Vicens Vives, sense ser comunista i escrivia la història com si fos un materialista*», o «*aplicava a l'estudi de la història el 'mètode científic', és a dir, el materialisme històric (dialèctic)*”. Gràcies a n'Esteve Albert, i no a la patuleia d'historiadors “*seguidors*” de Vicens, sabem que el reconegut renovador de la historiografia espanyola moderna era comunista —si més no de jove—. Com és que s'ha callat, s'ha amagat tots aquests anys tal adscripció? Com és que tampoc no s'ha dit ara, aprofitant la corrua d'actes per a commemorar el centenari del seu naixement (en gran part, sinó tots, pagats amb diner públic)?

Són prou conegudes les disputes de Jaume Vicens amb historiadors patriotes de la categoria de n'Antoni Rovira Virgili o en Ferran Soldevila, els mateixos historiadors, quina casualitat, bescantats per “*romàntics i falsejadors de la història*” durant anys pels selectes “*cercles*” d'historiadors marxistes afins a Vicens Vives. Són aquests una mena d'historiadors partidaris de reduir la Història de Catalunya a un assumpte de lluites entre “*burgesos*” i “*classes populars*”, com si els eters enemics de la Pàtria —no em cansaré mai de dir-los pel seu nom: Vaticà, França i Espanya— no existissin o no haguessin influït gens en la nostra dissort i en

cathistòria

determinats defectes de caràcter nostrats adquirits després de patir els catalans centúries de persecucions.

La tesi dels “*dialèctics*” coincidia, particularment, amb la preconitzada pel règim franquista i, en general, amb l'espanyolisme secular: com si aquells horribles enemics apareguessin “*només*” a fi de bé, a “*posar ordre*” entre aquella colla de catalans tocats del bolet i sempre barallant-se... Un paradigma d'aquesta llopada de fidels servidors colonials —veritables manifassers de la història— en seria Jordi Solé Tura, redactor de la prostitució espanyola (i per aquesta raó “*lazo de Isabel II*”), autor d'aquell llibre anti-català producte de l'auto-odi titulat *Catalanisme i revolució burgesa* (Edicions 62, Barcelona, 1967).

Una altra cabdal qüestió a tenir present i que també ha estat convenientment silenciada sobre Vicens és que publicà un llibre basat en tesis nazis —en boga també a Espanya pel aleshores doble ministre Serrano Súñer, qui amb els militars alemanys d'instructors i els militars espanyols d'aprenents ens volia aplicar als catalans la “*solució final*”—, *España. Geopolítica del estado y del imperio* (Editorial Yunque, Barcelona, 1940), on l'autor, sense manies, exposa el rovell de l'ou del seu pensament geopolític: només us en dono dues mostres “*científiques*” publicades el mateix any en què milers de catalans moririen afusellats o de fam: “*Como fundadora de imperios y tierra de promisión de muchas ambiciones y codicias, España ha sido y es, con Roma e Inglaterra, una de las grandes entidades geopolíticas del Universo*” i la més concloent: “*En los nuevos rumbos hacia las metas ancestrales, el idioma y la raza son los promotores de las energías geopolíticas que crean e impulsan el movimiento histórico. En este sentido, el panhispanismo tiene sólidos puntos de arranque en la Biología y en la Historia*”.

Aquell “*panhispanismo*” —determinat per ‘la biologia i la història’ [sic]: el Goebbels es queda curt al seu costat— ens mena a una altra perla de la personal concepció de la Geopolítica per a Jaume Vicens Vives —i cal assenyalar-ho doncs és precursora de l'arnada “*Hispanidad*”—: li fa anteposar el nom de Península hispana (mot manllevat de l'antic nom del territori, temps a venir, català a l'època prèvia a la invasió romana: Hispània) com a expressió de la unitat i uniformitat política del “conjunt” per a formar un sol “espai vital” peninsular (vegeu l'article de Vicens “*Teoria del espacio vital*” publicat —15 de juliol de 1939!— en la revista dels feixistes catalans fugits a Burgos, Destino (núm. 104), i el contraposa (per a traure'l

de circulació) al de Península ibèrica atès que aquest darrer apel·latiu assenyalaria l'existència de diversos pobles amb específiques senyes d'identitat, el desenvolupament de les relacions mútues dels quals podria suposar el reconeixement de formes d'autogovern com finalment només ha assolit Portugal.

L'antecedent increïble però cert de l'original del llibre citat, *España. Geopolítica del estado y del imperio*, és un encàrrec directe a Vicens Vives fet a l'any 1938 pel conseller de Cultura de la Generalitat, en Carles Pi Sunyer, per a mostrar la Història de Catalunya seguint la geopolítica. Tot just acabada la guerra i per tal de congraciarse amb Franco després d'haver estat depurat, Jaume Vicens aprofita aquell original pagat pel Govern català, sobretot la cartografia —base, segons Vicens, de tota “*ciència*” geopolítica— i on deia Catalunya hi posa España i es queda tan ample, resultant-ne títols absurds i anacrònics: “*Caracteres geopolíticos de la expansión mediterránea de España*”.

Deu anys després, perduda la Segona guerra mundial pels seus [ex] amics alemanys, Vicens revisaria les seves tesis primigènies i retocaria el text inicial del llibre aparegut al 1940, publicant-lo de nou amb el títol de *Tratado general de Geopolítica* (Editorial Teide, Barcelona, 1950); la 5a edició és del 1981, publicada per Editorial Vicens Vives, fundada un cop mort Vicens, en separar-se la vídua Roser Rahola d'Espona del seu germà bessó Frederic i dividint el fons editorial originat a Teide. Del capteniment espanyolista de la senyora Rahola i dels seus cinc fills n'hem tingut notícia fa quatre dies en ser rebuts tots sis en audiència pel Borbó espanyol arran del pagament que la família de Jaume Vicens Vives li ha fet al reietó per la

Enric Borràs Cubells —el meu pare— al seu despatx de l'Editorial Teide revisant amb Jaume Vicens Vives (que parla per telèfon) un plec imprès

cathistòria

compra del títol atorgat a la vídua de Vicens (de noranta-sis anys) i al seu hereu quan s'escaigui, de baronessa de Perpinyà...

Per a no perdre el fil, tornem a aquella conferència del 1948 a l'Associació d'Amics del País que ens començava a contar n'Esteve Albert: "[...] Doncs bé, tota la conferència va versar sobre dos aspectes: el pactisme i el fet que els catalans hem estat víctimes del nostre caràcter, el qual ens ha fet bascular entre el seny i la rauxa. [...] Després d'unes intervencions per fer alguna rectificació o alguna pregunta, però en el fons, d'adhesió a les tesis del conferenciant, es va aixecar un noi jove; era bastant endarrere. Es va posar a parlar i cada cosa que va dir llàstima que no s'hagués agafat i fos enregistrada. Va començar a dir: "Del pactisme, ja en parlarem, però a l'hora de pactar, quan ets a baix, vençut atropellat, naturalment que qualsevol finestra que t'obrin et sembla, ja, que et permet avançar. Però a causa del pactisme som i serem sempre a baix. L'estatut de Núria va ser producte d'aquest pactisme, i si en Macià s'hagués aguantat, d'altra manera ens haurien anat les coses. Desgraciadament, per tal de fer-nos renunciar als nostres drets, ens varen enviar dos dels tres ministres catalans que hi havia a Madrid, acompanyats d'un gran jurista que s'ho havia estudiat molt bé, i que representava a més a més el moviment socialista espanyol, que en temps de Besteiro havia parlat de confederalisme, però que llavors ja ho havia oblidat."

"Jo vaig quedar paradíssim de sentir dir tot això a aquell jove, que no era ningú més que Carles Muñoz Espinalt. Us he de dir que uns quants vàrem començar a aplaudir i la cara d'en Vicens Vives va canviar absolutament." [obra citada, Homenatge a..., pàgina 22.]

En aquest punt em sembla oportú contrastar una altra versió d'un també contemporani de Vicens Vives que podríem dir en fou el seu més avantatjat subproducte "polític"; sí, ho heu encertat, el gran regionalista o filocolonial, Jordi Pujol Soley: "El considero un dels meus mestres intel·lectuals. Em va donar una visió convincent i útil no només de la història de Catalunya, sinó de la naturalesa del nostre país. La naturalesa, és a dir, manera de ser, juntament amb l'explicació històrica, em va donar una manera d'entendre el nostre passat col·lectiu i la direcció que el país podia agafar i que convenia que agafés. I això va anar agafant gruix. Jo mateix m'hi vaig apuntar. [...] Poc o molt en Vicens Vives hi devia influir. Però ara això ha fracassat. No sé si definitivament o no. Però de

moment aquesta idea d'en Vicens Vives, de l'Espriu i de Sepharad, i també meva, ha fracassat. Jo mateix he escrit un article, El fracàs de l'Espriu. Però no critico en Vicens Vives, perquè va ser un plantejament generós i en més d'un aspecte, fructífer. Però pel que fa al gran diàleg i a la gran entesa, ha fracassat." [Presència, pàgina 14, núm. 1993, 7 a 13 de maig del 2010.]

El mateix Pujol admet a contracor, però ho reconeix, que la idea de l'Espanya de "tots" i no sols com a resultat de l'expressió de l'imperialisme castellà, menada o ajudada amb la col·laboració dels regionalistes "catalans", ha estat un fracàs total i absolut. Encara no gosa de donar la idea per morta, però el seu pessimisme és evident. El pitjor és que suposadament jubilat Jordi Pujol, la resta de seguidors polítics seus i els adversaris amb representació al Parlament regional, segueixen pensant en els mateixos termes filocolonials. Un penós exemple l'hem tingut avui mateix a la TVE3 en el debat entre els caps de fila dels partits regionals: la discussió es pot resumir en com poden —tota la llopada colonial— continuar lligant i sotmetent Catalunya (ni que sigui la Comunidad Autónoma de Catalunya) a Espanya. Quin trist espectacle!

Reprès el fil i tornats a situar, ara per fi us puc copiar íntegrament l'article "Ciència o lirisme", d'en Carles M. Espinalt [qui usà el pseudònim de "Pere E. Bauló", el mateix signant de l'estudi *Del poble català* aparegut el tercer trimestre del 1953 a la Revue de Psychologie des Peuples], publicat al núm. 31 de la revista mensual de l'exili català a Mèxic Pont Blau (pàgs. 164 i 165, maig del 1955).

Llegiu-lo amb atenció, és una crítica a la manca de rigor, a la frivolitat i a les contradiccions de Vicens Vives les quals actituds —el crític, amatent, no s'està pas d'assenyalar-ho amb claredat—, a més a més, servirien en safata de plata la falsària justificació als partidaris de l'ocupació espanyola de la Pàtria i a la dependència i submissió de Catalunya a poders forans; fixeu-vos al final en l'explícita referència d'Espinalt —avisat i informat com fou sempre— a la "geopolítica"... Pel seu interès indubtable, i també per contribuir a trencar la llei del silenci aplicada pels "vicensvivistes" fins avui mateix als quins —de fa segles o encara en aquest món— enraonem i pensem en català, paga la pena que el difonguem i el feu llegir a amics i coneguts:

CIÈNCIA O LIRISME?

Com som els catalans? Heus ací una pregunta que es proposava contestar J. Vicens i Vives, professor

cathistòria

de la Universitat de Barcelona, en el seu llibre *Notícia de Catalunya*. Hem dit es proposava, ja que, pràcticament, no ha pas assolit l'objectiu. L'ha traït el silenci imposat per la censura, el desconeixement de la psico-sociologia i una personal predisposició pel lirisme. Un lirisme de frases fetes, una mostra del qual —per a millor situar-nos—, és obligat de citar: "L'oligarquia es sentia bé en les seves llars pairals, menjant perdis i truites saboroses i refrescant-se amb begudes refredades per la neu portada de les congestes pirinenques".

Direu: "Això, res no implica, és una simple qüestió d'estil". Però, justament, la "musiqueta" de l'estil líric, tan renyit amb l'objectivitat científica, ha desorientat l'autor, encaterinant-lo amb la paraula rauxa.

Llavors, com veurem, comença l'embolic i l'obra perd tota consistència. El professor troba que fa de bon to contrastar el seny i la rauxa. Considera que la rauxa és com una mena de mal que la nostra gent pateix. Tot plegat augmenta el lirisme i crea la gran paradoxa —diu— que informa l'ànima dels catalans.

És evident que si Vicens i Vives hagués cercat, abans d'aplicar-lo, el significat psicològic de la paraula rauxa, s'hauria adonat que la seva tesi de "la gran paradoxa" era falsa. A part d'això, no hauria comès la inhabilitat de donar, sense voler, la raó als enemics de les nostres coses, que ara exclamen cofois: "Us queixeu que us posen una camisa de força; si sou uns orats, és natural que els vostres veïns us lliguin en defensa pròpia".

La premsa castellana comenta elogiosament l'obra del professor Vicens i Vives, bo i aprofitant la magnífica ocasió per a tractar-nos de dementis i d'exaltats. Una manera indirecta de fer rodar pel món que, si ens governen, no és per oprimir-nos i beneficiar-se'n impunement, sinó perquè estem mancats de judici per valer-nos nosaltres sols.

A través de l'esclatxa de *Notícia de Catalunya*, tothom fa passar el clau per la cabota: diuen que, al costat del seny, tenim l'arrauxament, "del arrebat y la enajenación" (*Diario de Barcelona*, 9-4-1955). Adhuc hi ha qui ha glossat la tesi de Vicens i Vives afirmant: "el hombre catalán pasa de una mansa aceptación epicúrea de la existencia a un desatinado impulso incapaz de ser refrenado" (*Lecturas*, abril 1955).

Els comentaris d'aquest tipus, que per llur semblança deixen entreveure la consigna oficial, es prodiguen a cor què vols. La qual cosa fa que

molta gent es preguntí: per ventura existeix un desdoblament de l'ànima catalana?

El mateix Vicens i Vives, exhaurit fins la darrera munició de la seva intel·ligència, no pot pas demostrar-ho. Prou s'escarrassa a dir-nos que som un poble dissociat, que anem del seny a la rauxa, però no sap pas donar-nos cap prova tangible d'aquest desdoblament. D'existir és natural que l'autor de *Notícia de Catalunya*, essent com és d'ofici historiador, podria citar-ne un bon seguit d'exemples.

És més, no sap ni escatir el significat exacte dels pols que formen la paradoxa. Considera que el seny és el "no t'hi emboliquis":

No t'hi emboliquis —heus aquí— la divisa del seny —ens recalca— davant de qualsevol contingència.

Si el seny té per norma el quedar-se a casa davant de qualsevol conjuntura vital, Jaume I encara hauria d'anar a Mallorca i el professor Vicens i Vives no hauria escrit el llibre *Notícia de Catalunya*. O, potser, anar a Mallorca o escriure un llibre és ja la rauxa?

Amb un concepte tan migrat de la paraula seny, és natural que Vicens i Vives trobi a cada cantonada l'esbojarrament. Àdhuc arriba a considerar que tenim una tendència congènita que ens predisposa a ésser arrauxats. El que pot el lirisme!

Descarta la teoria —demostrada científicament pels psicòlegs— que la causa de la incomoditat i el despit dels catalans cal cercar-la en la manca de normalitat produïda per l'opressió:

No negaré que alguns esdeveniments de la nostra història restin esclarits per aquest pressupòsit. Certes agitacions populars no s'expliquen sinó per una absoluta manca d'educació social o per l'esclat d'una pressió injustificada. Però el fet que siguem víctimes propícies de la demagògia no es justifica per aquesta demagògia, sinó per la nostra predisposició subconscient a actituds airades.

Després del diagnòstic, vol calmar-nos: Les rauxes, però, són transitòries. El seny és allò que perdura. Amb tot, creu que les rauxes són curtes, però d'un poder tan fort que, talment, el lector té la sensació que un cop asserenats ens passem la vida refent els plats trencats en el moment de la folia. Amb treballs —assegura Vicens i Vives— anem aixecant l'edifici que després desfarem d'una revolada.

Ara bé, per altra banda, considera l'autor de *Notícia de Catalunya* que els catalans som un poble de

cathistòria

pagesos. I descriu el nostre estament bàsic de la manera següent: El pagès català ha estat poc amic de commocions i alçaments subversius. El n'ha privat el seu sentit de la jerarquia de les coses. Com a classe social ha restat pacífic en tant que no ha experimentat en la pròpia carn la ferida de la violència o de la injustícia repetida.

En què quedem? Si el català té una predisposició subconscient a les actituds airades, com pot ésser que els pagesos que Vicens i Vives considera la base de la comunitat catalana, siguin poc amics de les commocions i pacífics, si no experimenten en la pròpia carn la ferida de la violència o de la injustícia repetida?

La contradicció és manifesta. Notícia de Catalunya es contradiu constantment. Constatem-ho una vegada més: Afirmen Vicens i Vives que els catalans som fruit de diversos llevats i, per tant, cultural i biològicament mestissos. Més tard afegeix: El mestissatge no crea valors propis. Si som un poble de mestissos i el mestissatge no crea valors nous, com s'explica Vicens i Vives que Catalunya tingui una llengua pròpia?

És lògic que l'obra comentada resulti un rosari de contradiccions. L'autor pretén escriure un llibre sobre la nostra personalitat sense saber psicologia.

De conèixer les lleis psíquiques que expliquen l'ànima d'un poble, de tenir noció de com es formen les psicosis col·lectives, de saber com es crea una mentalitat nacional, de poder distingir entre subconscient i inconscient, de tenir referència de com els pobles petits superen llur sentiment d'inferioritat, de poder conèixer la influència de l'ambient sobre el "jo" i de tantes altres coses que no s'aprenen en els llibres de geopolítica —però sí en els tractats de psico-sociologia— el professor J. Vicens i Vives hauria escrit una altra mena d'obra.— PERE E. BAULO

Només em resta de fer un advertiment final per enllestir, si més no per avui, aquest apunt. És innegable que els catalans som responsables de la nostra actual situació de dependència. Però també és indubtable que poderoses forces alienes influeixen en tot el que poden i més per a que res no canviï i faci perillar la continuïtat del sotmetiment de Catalunya als veïns cobejosos. Amb això vull dir que després del proper 28-N —i superades per fi les baralles per qui surt, o no, a la llista electoral de torn— tindrem, els vers partidaris de la Independència de Catalunya, tot el temps que vulguem per a posar-nos d'acord a fi de dur-la a efecte sense interferències de colonialistes o amics de l'esclavatge. Així sia.

Carles M. Espinalt.
Dibuix original de Magda Folch

Plantem cara

Joan Solà

Article publicat al suplement de Cultura del diari AVUI del 28 de desembre de 2006

Ja n'hi ha prou. Al cap d'una setmana que el president de la Generalitat afirmés que l'única llengua de Catalunya que necessita reforç és la catalana, el Govern central ens imposava per decret una hora més de castellà. Tenim el país ja del tot castellanitzat, i el català que s'hi usa està extremament degradat, de manera que difícilment podrem salvar la situació; doncs encara no n'hi havia prou: calia estrènyer més el caragol. I nosaltres, en el millor dels casos, a callar, a conservar la calma, a calcular si podem reclamar davant la llei, la llei del més fort.

Qui intenta destruir la llengua d'un poble és un enemic d'aquest poble. Tots els governs espanyols han sigut enemics nostres: durant segles i sense treva han intentat destruir la nostra llengua de diverses maneres, amb lleis, amb refinada repressió escolar, amb bombardejos enverinant

incansablement el país amb tots els mitjans de comunicació. Les primeres reaccions oficials del Govern de Catalunya a l'esmentat decret van ser literalment escandaloses. Diguem-ho d'una vegada i sense embuts, que la paciència és el que ens ha dut al punt gravíssim on som: si els nostres polítics, en lloc de defensar amb tots els mitjans i amb totes les conseqüències la llengua pròpia del país, intenten fer-nos empassar una cosa tan monstruosa com que aquest decret «suposa un avanç històric per a la llengua catalana», o si intenten fer callar el locutor de ràdio que denuncia l'agressió, aleshores s'exposen que els considerem còmplices dels nostres enemics.

La nostra societat està profundament desorientada perquè tots els nostres governs autonòmics han tractat aquest assumpte amb una perillosa i ben perceptible actitud de subordinació del nostre poble i de la nostra llengua a una altra entitat política i a una altra llengua. La mateixa campanya "Dóna corda al català", per a una llengua mil·lenària com la nostra, que ha traduït tota la gran literatura mundial i que n'ha produït també de primera categoria mundial, deixa una sensació d'humiliació intolerable: ¿tan desvalguts ens hem de veure? Si, a més a més, va acompanyada d'una frase castellana o ambigüament catalana (El català va

cathistòria

amb tu), aleshores l'agressió que ens fem a nosaltres mateixos ja no té nom. ¿No s'hauria trobat almenys una frase igualment atractiva però genuïnament catalana?

Aquí hi ha, doncs, fonamentalment, una qüestió de dignitat. Després no ens demanin a la gent del carrer que defensin la llengua, perquè no podem. Ha de ser el nostre Govern que planti cara d'una vegada. Han de ser les nostres entitats cíviqes, acadèmiques, culturals de tota mena que reaccionin amb contundència. No pas amb l'enèsima noteta de premsa. No pas amb una altra taula rodona sobre les enquestes lingüístiques. No pas queixant-se i pidolant com qui no gosa. Cal que diguem a la cara a qui correspongui que no podem tolerar ni un minut més el sarcasme, la mentida, la humiliació, l'afebliment del nostre poble. No podem esperar més. Plantem cara.

La pèrdua de la sobirania catalana es va iniciar el 5 de juliol de 1487

Xavier Borràs, per a *naciódigital.cat*

L'historiador Francesc Albardaner ho afirma durant la commemoració a Òmnium Cultural de la descoberta catalana d'Amèrica

La cita era prou explícita. El Centre d'Estudis Colombins, una associació acadèmica, creada com a delegació d'Òmnium Cultural, convidava ahir 12 d'octubre, a Barcelona, els seus socis i amics a commemorar la data de la descoberta d'Amèrica, iniciada pel català Cristòfol Colom, per saber, per boca de l'historiador Francesc Albardaner, "*Quan vàrem començar a perdre la nostra sobirania*". També, era la manera que Òmnium tenia de no fer festa en la celebració espanyola de la "*fiesta nacional*". Segons Albardaner, que va ser presentat pel president del CEC, Miquel Manubens, la data precisa fou la del 5 de juliol de 1487, quan una comitiva amb el penó reial es va fer càrrec del Palau Reial major —obsequi de Ferran II—, l'actual Tinell, des d'on es va iniciar "la màquina de fer diners i de terror de la Inquisició castellana". De fet, en aquest moment Barcelona perd la seva capitalitat nacional i l'edifici de la Plaça del Rei esdevé un sinistre indret d'empresonament, tortura i mort.

El 1483, Ferran II va decidir estendre la Inquisició castellana als regnes de la Corona d'Aragó. Aquest

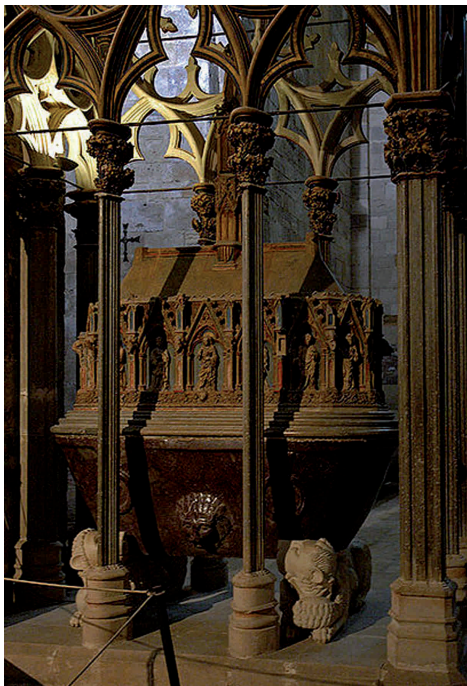
fet va provocar una important resistència per part de les institucions catalanes, que temien, amb raó, que el nou tribunal esdevindria una eina al servei de l'autoritarisme monàrquic i de la castellanització i que, a més, veien amb preocupació l'afebliment del col·lectiu convers, en un context de crisi econòmica. Cal tenir en compte que, al Principat, jueus i conversos eren col·lectius poc nombrosos, i que aquests darrers es trobaven en una fase molt avançada d'assimilació cultural. Tanmateix, el monarca va aconseguir imposar-se, i el 1487, els inquisidors castellans van entrar a Barcelona. Entre aquesta data i el 1505, el tribunal de Barcelona va processar més de mil persones, més de la meitat de les quals ja s'havien exiliat en els anys anteriors; només vint-i-cinc van ser absoltes. L'oposició de les institucions al nou tribunal es va prolongar, però, en els segles següents.

Fins i tot, com comenta Albardaner en aquest vídeo, els corredors de coll (corredors de comerç de l'època) eren comminats per la Inquisició a confessar els béns que administraven dels fugitius declarats heretges per manera que el tribunal se'ls pogués apropiar.

Albardaner ha aportat, documentació inèdita de

cathistòria

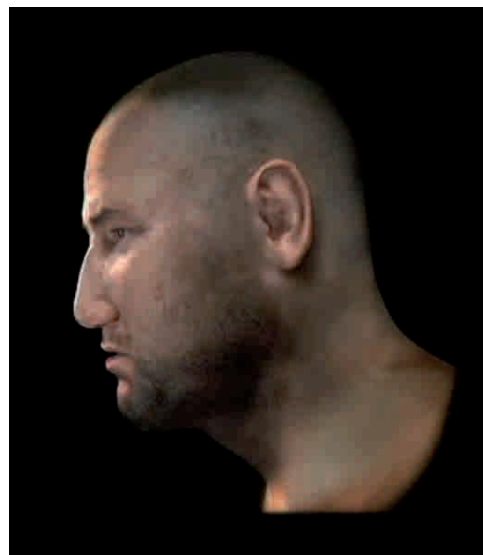
les llistes que feia la Inquisició —de la mà d'Alonso de Espina, nomenat per Torquemada— per eliminar físicament els "heretges" catalans o confiscar-ne els béns, fins i tot havent mort anys enrere, una manera de fer que recorda, quasi fil per randa, l'actuació que quatre-cents cinquanta anys després iniciaria el govern feixista espanyol amb Ramon Serrano Súñer al capdavant, ideòleg de la repressió contra Catalunya i dels anomenats Papers de Salamanca.

La destroça de Pere II **Per Miquel Manubens**

Han passat ja unes setmanes des de l'emissió a TV3 del documental "Anatomia d'un rei" (<http://www.tv3.cat/videos/3089930>) dedicat a l'exhumació de les restes del comte-rei Pere II, i si he deixat passar aquest temps ha estat per a esperar a que se'm refredes el temperament, doncs el meu enuig per tot el que vaig veure a l'emissió de l'esmentat "documental" va ser molt gran. Els resultats de la suposada investigació van ser trobar un pinyol de raïm, un pol·len de noguera, la possibilitat que en Pere II tingués tuberculosi, malaltia crònica habitual fins fa pocs anys, i poca cosa més.

A canvi d'aquets resultats tenim que s'han malmès les úniques restes reials fins ara intactes de tota la nostra història. D'una mòmia venerable embolcallada ens hem quedat després de tallar-

la a troços, com qui no sap ni pelar una taronja, amb una calavera. Després de passar per l'escàner la mòmia, és precís, contràriament al que es fa amb mòmies egípcies de milers d'anys, desmuntar el cap per fer una recreació de la cara, quan en les mòmies egípcies tot això s'ha fet sense desmuntar ni malmetre res. Potser pensareu que els nostres tècnics o els nostres mitjans encara no arriben a aquests nivells de sofisticació tecnològica i per això som tan matussers. Doncs no, els nostres mitjans tècnics són tant bons com els millors del món i pel que fa als tècnics s'ha tirat tant de beta com s'ha volgut. Per analitzar les robes de l'embolcall reial s'ha arribat a contractar, pagant naturalment, a la conservadora de la Sindone i altres especialistes de categoria internacional.

La meva conclusió és que s'han llençat 800.000 Euros en una operació de propaganda tripartita d'una Conselleria de Cultura que ens té acostumat a la mediocritat amb un cost cultural més gran encara que el dels diners llençats.

Mentre veia el documental no ha parat de venir-me al cap el magnífic treball de la historiadora Mariona Ibars amb la identificació de les restes d'en Carles de Viana. Recordava el que sé del treball de la Mariona, observava el documental i el meu enuig anava augmentant exponencialment. La Mariona Ibars va emprendre fa bastants anys l'estudi d'en Carles de Viana. Aquest estudi ha estat seguit amb especial interès pels colombistes perquè de la seva identificació en depenia la possible comparança amb l'ADN d'en Cristòfor Colom, prova irrefutable per a poder desmentir la peregrina teoria mallorquinista que fa a Colom fill

bastard d'en Carles i d'una Colom de Felanitx. El pressupost que ha tingut la senyora Ibars per a la seva investigació ha estat d'uns 150.000 Euros, 30.000 donats per la Obra Social de Caixa Penedès, 4.800 de la Fundació Jaume I, 48.000 obtinguts per la historiadora dels drets d'autor de la novel·la "*Carles, Príncep de Viana*", i la resta procedents d'un crèdit pont que la historiadora va haver de demanar per a que no es parés l'investigació esperant cobrar els drets d'autor de l'emissió de la sèrie "*Carles, Príncep de Viana*" produïda per TV3, i basada en la seva novel·la (com molt bé s'indica en els crèdits del vídeo), i de la qual l'autora encara espera cobrar.

Amb aquest pressupost tant minso, (i copio directament d'un email que he demanat a l'autora per no deixar-me res) a més de la investigació de la mòmia d'en Carles feta per la prof Malgosa, la part de l'ADN, i per l'amic Miguel C. Botella de la U. De Granada, el peritatge forense, s'ha realitzat l'estudi antropològic de l'ossari del Duca de Cardona (sanejar-los i ordenar-los en caixes de metacrilat); un estudi genètic de l'ascendència i descendència de la reina Blanca I de Navarra, mare del Príncep, que ens ha permès trobar l'única ADNmt que hi ha al món que cobreix 800 anys de nissaga femenina (del 1220 fins l'actualitat), i que ha permès fer a la Dra. Malgosa, de la Universitat Autònoma de Barcelona, i de forma totalment desinteressada, l'identificació de les restes, que finalment no són del Príncep de Viana, i la elaboració d'un web per informar als ciutadans www.poblet-pviana.com, de la qual ara el FC Barcelona patrocinarà la seva traducció en català. De la presentació del resultats d'aquells estudi teniu la crònica a: <http://xpofereis.blogspot.com/2008/09/identificaci-de-carles-de-viana.html>

Així, tenim, doncs, per comparança, l'exemple de com funciona això de la cultura a casa nostra. Per una part com es llencen els nostres diners quan els gestionen polítics, i com és l'investigador qui queda amb els deutes quan és l'iniciativa privada qui empen l'aventura. Per l'única cosa que podia servir obrir la tomba del rei Pere era per a obtenir el seu ADN, i a partir d'aquest ADN fiable, catalogar i ordenar totes les tombes reials de Poblet. Aquest objectiu era l'únic que hagués justificat obrir la tomba, però mirin, del ADN, al documental, res de res. I per a això no hagués fet falta malmetre res. Obrint un forat al mausoleu, fent entrar dos tubets, i per laparoscòpia aconseguir la mostra, hagués estat suficient. Però clar, això no val 800.000 Euros amb que omplir-se la boca, ni tampoc dóna per a gaires minuts de documental televisiu.

Arnau Mir de Tost, El Cid de les Terres de Lleida

Per Jaume Fernàndez

Arnau Mir de Tost és el personatge històric més important de l'alta edat mitjana a les Terres de Lleida.

Tot i que no hi ha imatges de la seva figura, el territori conserva vestigis de les seves gestes en els que fa mil anys eren els seus dominis. Arnau Mir de Tost va néixer poc després de l'any 1000, als dominis de Tost, en una vall força desconeguda actualment de l'Alt Urgell. La seva família, pertanyent a la poderosa jerarquia del comtat d'Urgell, li garantí formació i posició que el jove noble aprofità excel·lentment. Orfe de pare, de ben jove tingué aviat un important paper a la cort comtal d'Ermengol II. L'any 1031 va prendre per muller Arsenda, també de llinatge noble. Després del matrimoni, la parella va marxar cap a la frontera amb la intenció d'establir-s'hi. Arnau Mir, jove i emprenedor, volia aprofitar la debilitat dels sarraïns, que després de cruentes guerres civils havien perdut el poder del califat, deixant un panorama de regnes de taifa aïllats i debilitats. Arnau Mir de Tost i la seva decidida esposa compraren al comte d'Urgell el llavors humil castell de frontera de Llordà. Allí establiren la base de l'empresa de conquesta. Arnau Mir transformà el castell de Llordà en la fortalesa més poderosa de la Catalunya comtal, i l'emprà com a eficient màquina de guerra per preparar les seves operacions contra Al-Andalus.

En poc temps assolí el ple control de la Conca Dellà i arribà als contraforts del Montsec. Ben aviat

cathistòria

comprengué que la clau de volta del sistema defensiu andalusí era la poderosa alcassaba d'Àger. Així, doncs, amb resolució i perseverança, expugnà la vila d'Àger per dos cops, ja que davant la bel·licositat andalusina, que sabia de la importància d'Àger, hagué de reconquerir-la als sarraïns. Un cop esvaït el perill musulmà, Arnau Mir, nomenat senyor d'Àger pel comte d'Urgell, es va lliurar a una febril tasca de repoblació i ordenació del territori conquerit. Va fortificar la vall i va atreure, mitjançant avantatjoses cartes de població, nous contingents de gent a la frontera. Fou el responsable de la repoblació i l'estructuració del Pre-pirineu lleidatà. El Montsec esdevingué l'eix vertebrador de les noves terres incorporades per Arnau Mir de Tost a la Catalunya comtal. Els dominis d'Arnau Mir, bastits "*manu militari*", s'estenien des dels castells de Vallferosa i Biosca al Solsonès, passant per l'alta Noguera, en llocs com Montmagastre i Artesa de Segre, resseguint a banda i banda del Montsec cap a Àger, fins a internar-se en l'occidental Montsec d'Estall, arribant als castells de Purroi i Llaguardes. Més de trenta castells i nombroses possessions agràries conferiren a Arnau Mir de Tost la condició de vescomte, senyor d'un poderós Estat dins el comtat d'Urgell. No en va, Arnau Mir, senyor de la guerra, es convertí en la principal espasa de la Catalunya comtal. A causa de la seva provada capacitat militar, i d'una fama que ja s'estenia fins a la Santa Seu, es va erigir en el general dels exèrcits confederats d'Urgell i Barcelona. Sota la bandera del comtat de Barcelona conquerí les importants viles de Camarasa i Cubells. I fou llavors, en el cim de la seva fama, que veié la possibilitat de fer realitat un ambiciós projecte: conduir una expedició conjunta de les hosts cristianes per conquerir la poderosa ciutat andalusina de Barbastro.

Després d'aconseguir el ple suport papal, l'any 1064 liderà els exèrcits d'Urgell en el que fou la primera croada de la història, molt abans que la primera croada a Jerusalem del 1099. Malgrat que Barbastro fou capturat, la reacció andalusina el recuperà, i li costà la vida a Ermengol III, comte d'Urgell. Arnau Mir de Tost vetllà pel comtat d'Urgell fins a la majoria d'edat del comte Ermengol IV. L'any 1072, després de pelegrinar a Sant Jaume de Galícia, redactà el seu important testament. Just abans d'emprendre el darrer viatge, el poderós cavaller urgellenc lamentà profundament que la vida no li hagués donat més dies per poder conquerir les somiades ciutats de Balaguer i Lleida, encara a les mans dels sarraïns. Temut pels seus enemics, respectat pels seus amics, Arnau Mir de Tost basteix els fonaments catalans de les Terres de Lleida.

"Sota terra" cau molt baix **Janot Guil, Barcelona, www.abc.es**

Un frau, encara que lleu, perpetrat per un actor ficat a paleontòleg i un paleontòleg que fa d'actor amb la connivència de TV3? Vegem, com ells, les pistes que ens deixa el passat.

El passat 14 de juny, el programa "*Sota terra*" que emet TV3 cada dilluns, un espai creat per la productora Debatabat que de la mà del paleontòleg Eudald Carbonell i de l'actor Fermí Fernández rastreja els vestigis de la història de Catalunya, va dedicar un capítol als escenaris de la Guerra Civil espanyola, la Batalla de l'Ebre. El lloc escollit: Corbera d'Ebre (Tarragona).

Durant el programa, Carbonell i companyia presumeixen d'haver descobert una cova que servia de refugi antiaeri als brigadistes internacionals que van acudir a aquest front i que havia quedat enterrada amb el temps. A les parets de la cavitat, donen amb una inscripció gravada a la roca, dos noms: "*Owen i Yannick*".

Un gran "descobriment"

Llavors, el programa explica com arriben a la conclusió -mitjançant consulta a bases de dades a Internet de la Guerra Civil, entre d'altres fonts- que el tal Owen era Owen Jefferson Smith, un soldat voluntari nord-americà que va venir a combatre "*a favor de la Democràcia en la nostra guerra*" i que va morir anys després al seu país d'origen. Es va suïcidar.

Però no es van quedar aquí. Al final del capítol com clímax emotiu, fan venir el fill d'Owen i el

cathistòria

conviden a entrar a la cova. Owen júnior, d'edat ja provecta, llegeix el nom del seu pare en la pedra i plora. "És molt fort", balbuceja. "Sap qui podia ser Yannick"?, li inquireix Fermí Fernández. "Ni idea", respon.

Doncs bé, arribats fins aquí, si s'ha de fer cas a la versió dels fets de Daniel Tallón, amo amb el seu germà Àlex dels terrenys on es troba la cova-refugi, el cas no és de llàgrima, sinó de riure. I és que segons Tallón, els noms Owen i Yannick corresponen als seus nebots, de 7 i 10 anys, els fills que el seu germà Àlex comparteix amb la seva ex dona, d'origen dominicà. Van gravar els seus noms fa pocs anys, quan la cova que suposadament estava "Sota terra" desenterrà de l'oblit portava temps oberta. "La netegem nosaltres", sosté. Tallón es va adonar del suposat ridícul històric en veure el programa, encara que després va recordar que mesos enrere havia vist en els seus terrenys roderes sospitoses i terra remoguda. Perquè més enllà del d'Owen, el que l'ha portat a denunciar el cas davant els Mossos és que els responsables de "Sota terra" no li van demanar permís per filmar i excavar en les seves terres. Pel que sembla, segons va admetre Tallón a ABC, hi ha un permís expedit pel Departament de Cultura però s'hi assenyala que els terrenys són de propietat del parc eòlic que hi ha al costat (per a la construcció es van expropiar terrenys de Tallón) i no dels propietaris. A aquest diari li va ser impossible contactar amb els responsables de Batabat per donar la seva versió. El seu gerent, Oriol Cortacans, no va respondre a la trucada.

L'empremta catalana a Santa Maria de Cetines d'Atenes

X.M. per elperiodico.cat

Pere el Cerimoniós va escriure que l'Acròpolis era "la pus richa joia qui al mont sia". Una placa al recinte reproduirà l'elogi del rei.

D'aquí unes setmanes es col·locarà una placa de marbre a l'Acròpolis, al peu dels Propileus i al costat de la porta de Beulé, que reproduïx les paraules d'elogi que Pere el Cerimoniós va escriure l'any 1380, quan va ordenar que uns ballesters protegissin l'Acròpolis, en aquell temps en mans catalanes. El rei Pere va assenyalar llavors que l'Acròpolis era "la pus richa joia qui al mont sia", una frase que es gravarà en català, grec, anglès

i castellà per recordar un dels primers elogis sobre el monument més visitat de Grècia. "Va ser el bisbe Juan Boyl, que vivia en aquell moment a l'Acròpolis, qui va sol·licitar al rei una guàrdia per protegir-la", segons explica Eusebi Ayensa, un apassionat empordanès, promotor de la placa, que dirigeix l'Instituto Cervantes d'Atenes. "Es llavors quan Pere el Cerimoniós escriu la frase descoberta per l'historiador Antoni Rubió i Lluch (1856-1937). Diversos historiadors han ressaltat la importància de l'elogi, escrit abans del renaixement i, encara que em consta que ja es va intentar anteriorment, és ara quan les autoritats gregues han aprovat finalment la col·locació de la placa".

L'arribada dels almogàvers

La proposta d'Ayensa ha comptat amb el suport de Carmen Caffarel, directora de l'Instituto Cervantes, i dels arqueòlegs grecs Tassos Tanoulas i Alexandros Mandis, vinculats a l'Acròpolis. "L'any 2011 es compliran 700 anys de l'arribada dels catalans a Atenes", apunta Ayensa. "Es llavors quan s'inaugurarà oficialment la placa, al costat d'una exposició sobre la presència catalana a l'Acròpolis, que es farà a la seu de l'Instituto Cervantes, i un cicle de conferències".

La relació dels catalans amb l'Acròpolis, que anomenaven Santa Maria de Cetines, té el seu origen en la Companyia Catalana d'Orient, formada el 1281 per mercenaris a les ordres de Roger de Flor per lluitar a Sicília a favor de la Corona d'Aragó. Després de la victòria, els almogàvers van viatjar el 1303 a Constantinoble per ajudar l'emperador bizantí i, després de l'assassinat de Roger de Flor, van devastar la regió, inclosos els monestirs del mont Athos. El 1311, la seva victòria sobre els francs a la batalla del riu Cefis els va convertir en senyors d'Atenes, que van oferir a la Corona d'Aragó. Aquesta va conservar els ducats d'Atenes i Neopàtria fins a l'any 1388.

Un mal record per a Grècia

"La veritat és que els grecs conserven un record nefast dels catalans –indica Ayensa, que ha estudiat el tema amb profunditat–, que consideraven bruts, saquejadors i violents. A Neopàtria hi vaig sentir una vella que deia: 'i Tant de bo acabis sota l'espasa d'un català!'. I hi ha frases despectives sobre els catalans. La placa, no obstant, està concebuda com un detall amb Grècia en uns moments difícils, com un petit gest que acosta els dos pobles. Al llarg de la història, Grècia ha estat repetidament espoliada i humiliada, i encara té clavada l'espina del saqueig dels marbres de l'Acròpolis per Lord Elgin. Per això penso que és important destacar l'elogi de Pere el Cerimoniós".

exposició

SÍMBOLOS DE FRANCO

Espai memòrial democràtic
Laietana, 69
Fins el 13 de febrer

PICASSO ENFRONT DEGÀS

Museu Picasso de Barcelona,
Montcada 15-23
Fins el 16 de gener

IL·LUSIÓ I MOVIMENT

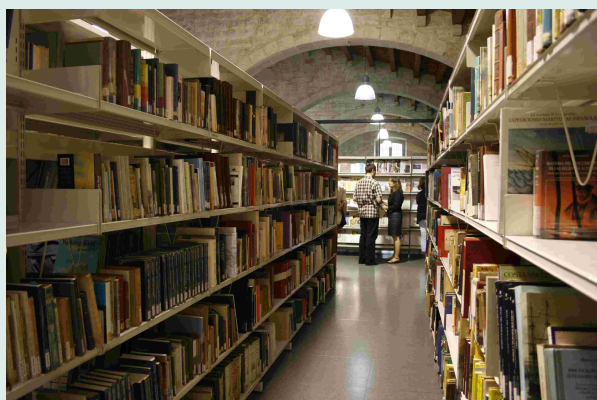
Fundació Caixa Tarragona,
Higini Anglès, 5, Tarragona
Fins el 16 de gener
Aparells de la col·lecció
d'en Josep Maria Queraltó
que fan possible la màgia
en moviment: zootrops,
praxionscopis, llanternes
màgiques, i altres joguines
òpiques.

WEBS

www.haltadefinizione.com
Projecte que pretén digitalitzar
totes les obres del Renaixement.
Gratis fins el 29 de gener

<http://publicacions.iec.cat>

Tots els anuaris de l'Institut
d'Estudis Catalans de 1907 a
1936
Accés lliure

BIBLIOTECA COLOMBINA DEL CEC

Recordem als nostres associats que el nostre fons
bibliogràfic està dipositat a la Biblioteca del Museu
Marítim de Barcelona, constituint així una Biblioteca
Colombina de l'associació. El llistat el podeu llegir
a: <http://www.box.net/shared/ih5ikg40l8>

Qualsevol consulta la podeu fer a:
bibliotecammb@gmail.com

El cap de Sant Jordi

Retalls del llibre *Recerca i troballa del cap de Sant Jordi* de Kenneth M. Setton (1974)

- J.B. Aufhauser (*Miracula S. Georgii*) afirmà que la llegenda de Sant Jordi com a matador del drac apareix per primer cop a l'art a la capella de Santa Bàrbara de Soganli (a la Capadòcia) en uns murals del 1006 (o 1021).

començament del decenni del 1380, en que hom fundà l'Orde de Sant Jordi a Livàdia, a Grècia, el comte-rei Pere III de Catalunya-Aragó decretà que els seus membres, tots nobles, portessin un mantell blanc amb una creu vermella.

- Els catalans aconseguiren la relíquia del cap de Sant Jordi després de la batalla de Cefís, el 15 de març de 1311, que era a l'església del castell de Livàdia (situada al camí entre Tèbes i Delfos), al cor del Ducat català d'Atenes.

- El cap de Sant Jordi és esmentat en més d'una vintena de documents catalans, provinents de la Cancelleria real, entre el 1354 i el 1409.

- El mes de maig de 1382, hom demanà a Pere III que establís un destacament de l'Orde al castell de Livàdia, fet que acceptà.

- Perduts els ducats grecs, el rei Joan I demanà al seu nebot Martí el Jove fes gestions per a comprar el cap a Bertranet Mota de Salàhia, qui tenia el control de Livàdia, i volia vendre'l al rei Ricard II d'Anglaterra.

- El maig de 1395, un noble català anomenat Aliot de Caupena adquirí l'illa d'Egina, i també havia adquirit la testa de Sant Jordi, i el rei Martí I demanà al seu fill Martí el Jove procures la compra de la relíquia. El 27 de febrer, el rei Martí escriví a Aliot de Caupena demanant-li el cap. Insistí el rei en una nova carta a Aliot del 26 de juny on li assegurava una entusiàstica benvinguda a la Cort Catalana a "lo cap de mossèn Sant Jordi e les altres relíquies".

- Alfons el Magnànim envià a Bernat de Vilamarí a l'illa Egina per aconseguir la relíquia, i Bernat aconseguí (o així ho cregué) emportar-se'l, però una tempesta va aparèixer només partir de Egina. S'encomanaren a Sant Jordi i buscaren el cap a la nau però no el trobaren. Tornant a Egina, el cap tornava a ser al lloc que acostumava.

- Els Caupena conservaren l'illa d'Egina fins 1425

en mans catalanes, i fins 1451 protegits pels venecians. El 1451 a la mort d'en Antoni de Caupena sense hereus, segons el seu testament, l'illa passa a Venècia.

- El 20 d'agost de 1462 el Senat venecià ordenà portar la relíquia a Venècia, on hi és des de desembre de 1462 a l'església de San Giorgio Maggiore.

- Les pistes de la relíquia es perderen amb la invasió austríaca de 1851, i van ser retrobades per Kenneth M. Setton el maig de 1971 a San Giorgio Maggiore.

Els antics grecs ja van observar el pas del cometa Halley

Antonio Madrudejos (barcelona)
www.elperiodico.cat

Uns investigadors atribueixen al fenomen astronòmic una gran resplendor documentada al segle V abans de Crist

Un fenomen lluminós observat pels antics grecs al segle V abans de Crist, citat entre altres per Aristòtil i Anaxàgores, podria ser el testimoni més antic del cometa Halley. Això és almenys el que sosté un estudi dut a terme pel filòsof Daniel Graham i l'astrònom Eric Hintz, de la Brigham Young University, a Provo (Utah, EUA), que s'ha publicat a la revista *Journal of Cosmology*. El fenomen, que va ser observable durant més de dos mesos, va estar acompanyat d'estrelles fugaces. Graham i Brigham van partir de l'anàlisi d'un gran meteorit que es va estavellar al nord de Grècia entre els anys 466 i 468 abans de Crist i que es va convertir en una autèntica atracció turística, segons diversos relats conservats.

Les dates i la trajectòria coincideixen

Els investigadors ho han atribuït al pas del Halley a causa de les dates, de la trajectòria descrita, de la magnitud i del temps en que va ser visible, uns 72 dies, encara que assumeixen que és difícil demostrar-ho. Això sí, diuen que els albiraments de cometes grans són rars, de manera que el Halley és un "candidat ferm". Les dates són molt discutides perquè les diverses ciutats estat feien servir el seu propi calendari.

Els trànsits de 1682 i 1758

El 1705, l'astrònom britànic Edmund Halley va determinar per primera vegada que una gran

resplendor vista el 1682 era en realitat un cometa periòdic i va calcular que tornaria el 1757. L'encert va ser espectacular, ja que només va fallar per un any, però el reconeixement només va poder ser pòstum perquè el científic va morir abans del pas del seu cometa. Una vegada determinada l'òrbita, que té un període de retorn d'entre 74 i 79 anys, es va poder assegurar que altres fenòmens similars observats el 1697 i el 1531 eren en realitat el mateix Halley. Fins a la data, l'observació documentada més antiga corresponia a un pas del Halley l'any 240 abans de Crist que, segons sembla, va ser observat per astrònoms xinesos. Si Graham i Hintz tenen raó, els antics grecs van veure el Halley en un antepenúltim pas.

FOTO: El tapís de Bayeux, del segle XI, amb una il·lustració sobre el pas del cometa Halley. MUSEU DE BAYEUX

El mite i la realitat de les amazones

Agència EFE, Berlin

Entre els objectes que s'exposen hi ha armes, escuts, collarets i pendents, així com pintures i escultures

La llegenda de les amazones, les dones guerreres que van viure entre Europa i Àsia milers d'anys enrere, es repassa en una exposició a la ciutat alemanya d'Espira, on s'exposen objectes mai vistos amb els quals es indaga en la realitat i la ficció d'aquest mite. Sota el títol d'"*Amazones-Guerreres misterioses*", el Museu d'Història del Palatinat-Espira mostra els resultats de les investigacions sobre les excavacions de tombes trobades a l'estepa més oriental d'Europa, i occidental d'Àsia, on es poden veure dones armades o fèmines genets.

Entre les peces més destacades hi ha un doble enterrament escita de dos guerrers, home i dona, de Ak-alatxa, a les muntanyes d'Altai, en què ella

apareix equipada amb una destrat de ferro, una daga i un arc amb fletxes. L'exposició ha comptat amb la col·laboració d'investigadors de tot el món especialitzats en l'estudi de les amazones, figures llegendàries de les que ja es feien ressò nombrosos pobles de l'antiguitat, sempre a mig camí entre la realitat i la ficció. Entre els objectes que s'exposen també hi ha armes, escuts, collarets i pendents, així com pintures i escultures que conviden a creure en l'existència d'aquestes dones guerreres. A la mostra es poden veure igualment atuells gregues pintades amb motius d'herois i llegendes, de vida i de mort, d'amor i de desgràcies.

Es tracta d'una exposició que, segons el mateix museu, presenta obres mestres de l'antiguitat que ajuden a entendre el present a través del repàs a la història. Entre les institucions que han aportat peces rellevants figuren museus d'Europa i d'Àsia Central, i hi ha objectes mai abans exposats davant el públic. A la llista de donants temporals figuren el British Museum de Londres, el Museu Nacional de Kiev, el Ny Carlsberg Glyptothek de Copenhaguen, l'Acadèmia de Ciències russa o el Museu d'Art Antic de Basilea. "Sempre han sorgit moltes preguntes al voltant de les amazones, des que l'arqueòleg Heinrich Schliemann va descobrir les ruïnes de la ciutat de Troia, que indicaven que aquell escenari va existir de veritat", indica el comissari de l'exposició, Lars Börner. Les amazones van ser un símbol de dones segures i independents, i entre les més conegudes hi trobem a Penthesilea, de qui es diu que va participar en la Guerra de Troia. Per a Börner, la història d'aquestes dones guerreres és "summament interessant" i està "molt vinculada amb el nostre món actual i amb la lluita de les dones per la igualtat". Amb la reflexió sobre aquestes dones guerreres, es realitza un repàs "arqueològic, històric, cultural i literari de l'època, que fàcilment pot vincular-se amb el present", afegeix. L'exposició estarà oberta al públic des del proper dia 5 fins al 11 de febrer de l'any que ve.

Àmfora decorada amb una imatge de la batalla entre Hèrcules i la reina amazona Hipólita, del Museu del Palatinat de Speyer / EFE/Roland Wittek

llibreria

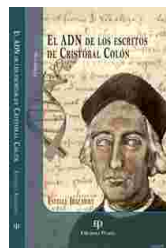

**Américo Vespuccio:
la historia de un
error histórico**
Stefan Zweig
Capitan Swing
Madrid 2010

**L'emperador i els catalans
Catalunya a l'imperi de Carles V**
Casals A. Granollers
Editorial Granollers 2000

Barcelona Far West
Jordi Solé
Edicions Pàmies

**El ADN de los escritos de
Cristóbal Colón**
Estelle Irizarry
San Juan de Puerto Rico
Ediciones Puerto, 2009
ISBN 9781934461778
Promarex, tel 932925198
promarex@arrakis.es
Disponible també a amazon.com

L'arqueòleg
Martí Gironell
Columna

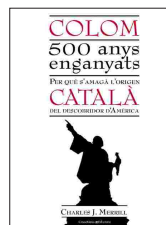
**La mirada italiana,
La huella española
en Nápoles: arte y
memoria**
Joan-Lluís Palos
PUV, València 2010

El món no s'en surt
Tony Judt
La Magrana

**Felipe II, la biografia
definitiva**
Geoffrey Parker
Planeta, Barcelona,
2010

**Colom. 500 anys enganyats.
Per què s'amagà l'origen
català del descobridor
d'Amèrica**
Charles J. Merrill
ISBN: 978-84-9791-567-0,
Cossetània Edicions
Disponible a amazon.com en
versió anglesa.

**L'ofertament de retrocessió del
Rosselló a Espanya: 1688-1677.**
Pau de la Fàbrega
Pallarès
Rafael Dalmau,
Barcelona 1994.
64 p. (CAT XVII)

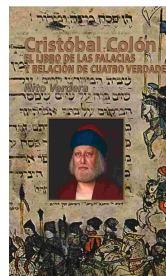
23 puñaladas
Luca Canali
Algaïda, Sevilla 2010

**La nación inventada:
Una historia
diferente de Castilla**
Arsenio Escolar

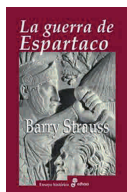
**Legionario, manual
del soldado romano**
Philip Matysak
Akal, Madrid 2010

**Cristóbal Colón,
El libro de las falacias y
relación de cuatro verdades**
Nito Verderra
ISBN: 978-84-611-8722-5
Barcelona, setembre 2007

**Història de la
Catalunya jueva**
Silvia Planas i Manuel
Forcano
Ambit

La guerra de Espartaco
Barry Strauss
Edhasa
Barcelona 2010

associa't

***El Centre d'Estudis Colombins necessita nous associats.
Si ja ets associat fes fotocòpies d'aquesta pàgina i
reparteix-la entre els teus amics, coneguts i saludats.
Si no ets associat del Centre, i vols col.laborar amb les
investigacions històriques de Cristòfor Colom, Amèrica i
Catalunya omple les dades i lliura'ns el full.***

Nom

Adreça

Codi postal i població

telèfon

mòbil

fax

e-mail

tipus d'associat ☐ col.laborador ☐ honorífic

núm. compte

Notes:

- 1 La quota anual per socis col.laboradors és de 60 euros.
La quota anual per socis honorífics és de 120 euros.
- 2 Les quotes es cobren en dos semestres, a l'abril i a l'octubre.
- 3 Els socis col.laboradors reben el butlletí per e-mail en format PDF.
Els socis honorífics reben el butlletí imprès a casa seva.
Els no socis poden accedir al butlletí al web del Centre, a l'any de la seva publicació.
- 4 Si ho desitgeu podeu deixar en blanc el camp del número de compte.
Posteriorment contactarem telefònicament per completar les dades.
- 5 Les vostres dades no seran facilitades a cap organització.

Colombins

Centre d'Estudis Colombins, delegació funcional d'Òmnium Cultural
Carrer Diputació, 276 tel 93 319 80 50 08002 Barcelona

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS